

רבות מופתי בארץ מצרים: ומשה ואהרן עשו את כל המופתים האלה לפני פרעה ויחזק יהוה את לב פרעה ולא שלח את בני ישראל מארצו: ס
 ← יבא ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר: ב החדש הזה

בדיק לאסנאה מופתי בארעא דמצרים: ומשה ואהרן עבדו ית כל מופתא האלין קדם פרעה וחקף י ית לבא דפרעה וקא שלח ית בני ישראל מארעה: א ואמר י קמשה וקאהרן בארעא דמצרים קמימר: ב יקרא הרין

1

קבון ריש ירחי קירחי שתא: בנשתא רישר: קירחא הרין

משה על מולד כ רחויב לקדש, ונ ואמר לו כזכר הכרהו והלא שגאמר (י כ"ט) ו י"ח, מן היום אז סמוך לשקיעת עס חשכה (מכיל) מדבר, והלא כז בני ישראל, אלל לזה למדני, וכדו מדברים (מכיל): לאמר בעשר שיקחוכו בעשו מקחו מצעשור* שינו נסחאות - באויה.

המורה (מ"ל), ור לפרעה להיות סמי דברי משה, ושפיר של משה אל ישראל תוספ' ד"ה ממא(י) "לאמר" צין לזוי ה ומיד, והזמן מקוש

לישראל ותמנא צניסן עתידין ו ישראל ועל זה ו מונים מניסן לזו הזה ולא אמר הקדוש צרוך הו יכיה זה לכס"י

רש"י

יס סוף ולנער את מלרים: (י) ומשה ואהרן עשו וגו'. כבר כתב לנו זאת בכל המופתים, ולא שנאה כאן, אלא בשביל לסמכה לפרשה שלא חריבא: (ח) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן. בשביל* שאהרן עשה וערה צמופתים כמשה, חלק לו כבוד זה צמזכ רחשונה, שכללו עם משה" דציבור (המח' כ"ט): בארץ מצרים. חוץ לכרך", או אינו אלא צחוק הכרך, תלמוד לומר כל אחי את העיר וגו' (ע' כ"ט), ומה תפלה קלה לא התפלל צחוק הכרך* לפי שהיתה מלאה גילולים, דבר* חמור לא כל שכן (מכיל): (ג) החדש הזה. הראהו לבנה צחודה", ואמר לו, כשהירח מתחדש יהיה לך ראש חדש (ש"ר - מכיל), ואין מקרא יולא מידי פשוטו, על חדש ניסן אמר לו, זה יהיה ראש לסדר מנין החדשים, שיהא אייר קרוי שני, סיון שלישי (מכיל): הוזה. נתקשה שינו נסחאות - שבשכיל. דיבור חמור לא כיש ומפני מה לא דבר עמו בתוך הכרך לפי וכו' י דבר.

לקט בהיר

אמר שהכוונה על מה שלקו צים סוף, ומה שאמר הכתוב "בארץ מצרים פירשו יושבי ארץ מצרים, או על אופן שכתב רש"י לקמן י"ד כ"ה בשם המכילתא ה' נלחם להם צמזמרים בארץ מצרים שכשם שאלו לוקים על הים כך לוקים אותם בצמזמרים, ומה שאמר הכתוב לא ישמע אליכם פרעה פירשו אפילו אחר מכת צבורות כשישלח אחסם לא ישלח צרון טוב ולחלוטין אלא אחזק את לבו למען רבות וכו' (אודה"ח): (כא) פי' ליתן טעם למה כלל את אהרן דציבור, וכמו שכתב רש"י דציבור הסמוך, והוא מן התנחומא: (א) פי' לא שדיבר הקב"ה אל אהרן, כי אמרו חז"ל שפי' ואל אהרן שמה יאמר אל אהרן, אלא כללו דציבור פי' אמר דבריו בלשון רבים, "דברו" אל כל עדת וגו' (אודה"ח): (ב) ופי' בארץ ולא בעיר מיושב, שאל"כ מיותר הוא (רמב"ן), בארץ מצרים ולא צמזמרים (ש"ר), וכלל הק"ו היינו אומרים אדרבה צא היסור לומר שהיתה בארץ מיושבת, ופי' אומרים תפלה "קלה" צ' דברים בגו, שהיתה רק תפלה יחיד ולא גופי תורה שנאמרו לכלל ישראל, הדרוש, כי על פי פשוטו מיותר הוא שאמר דבר אחד צ' פעמים, כי ראש וראשון היינו הך (מ"ל), אבל אין מקרא יולא מידי פשוטו, שהי פירוש חבת חדש משך ל' יום, אלא מאחר שמקור השם הוא צעזעור שנחחדש בכל פעם דרשו צו חז"ל לשון חידוש, וכאן מפרש רש"י הענין ע"פ הדרוש, ודיבור הסמוך מפרש הלשון, כי מאמרו ראש "חדשים" לשון רבים פירשו שלא רק צחודש ניסן הוא כן אלא בכל הי"ב חדשים, וא"כ מה זה אומר "הזה" לשון יחיד היל"ל החדשים (כלומר

אור החיים

י. ומשה ואהרן וגו' ויחזק וגו'. כוונת הכתוב לומר שהגם שעשו את כל המופתים האלה אף על פי כן לא נתרצה לשלחם אפילו שלא כהחלטת אלה לנאח מארצו לדב"י) כאומרו (לעיל ה' ג) נלכה נא דרך שלשת ימים:

אור בהיר

עא) וכל הכתוב נאמר בשביל חידוש חבת מארצו.

יכול יראה חוצה - חודש ניסן משאזו וחקתו

לְכֶם רֹאשׁ תְּחִלָּה רֹאשׁוֹן הוּא לְכֶם
לְחִדְשֵׁי הַשָּׁנָה: וְדַבְּרוּ אֶל־כָּל־עַדְת
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשׂוֹר לְחִדְשׁ הַזֶּה

לְכֹן רִישׁ יְרֵחִין קְדָמָי הוּא קְכֹן
קְרִחִי שְׁתָּא: ג מְלִילוֹ עִם כָּל
כְּנִשְׁתָּא דִישְׂרָאֵל קְמִימֵר בַּעֲסָרָא
קְרִחָא קְרִין וְיִסְבֹּן קְהֹן גְּבֵר

לקט בהיר

רש"י

החידושים האלו יהיו לכם ראש חדשים, אלא הכי פירושה
(החדש) כשהלכנה נחחדש (הזה) כזה שאני מראה לך (לכם)
יהיה לכם (ראש חדשים) ראש לכל חדש וחדש (רא"ם),
ואח"כ אמר הכתוב ראשון "הוא" לכם, פי' החידוש הוא
שהראיתי לך ואמרתי עליו כזה ראש וקדש, חידוש הוא
בעיניו יהיה ראש וראשון ליי"א חידושי השנה האחרים
(כ"י). ויש טעם בדבר שנטוינו בין לפי הפשט ובין לפי
הדרוש למנוח החדשים דוקא מניסן החדש שילאנו בו
לגאולת עולם, ויש צוה זכירה ליעלאת מצרים, ולזה אין
צמורה שמות עממיות לחדשים, וכמו צימות השבוע שאין להן
שמות רק יום ראשון שני וכו' שיש צוה זכירה ליום השבת
(רמב"ן: ד) פירש"י במנחות וז"ל: בשעת מולד הלכנה
אינה נראית כי אם מעט ואינה ניכרת עכ"ל: (ה) כן הוא
במכילתא אשר משם רבנן דבבלי, ופירושו שאמר
במנחות שבת ואתה דבר וכו', והיה די לומר דבר אל בניי
וגו', אלא למעט בל, אתה דבר ולא אהרן, וזה בנין אל לכל
התורה (מ"ל), ורבים ממפרשי רש"י גורסים והלא כבר נאמר אתה תדבר (ו' ב') ונדחקו בפירושו, כי מה ענין דיבור
לפרעה להיות סחירה לכאן, אבל האמת ידענו כי בכל מקום בין לפרעה ובין לישראל היה אהרן רק הממליך ומטעים ומפרש
דברי משה, ושפיר מקשה רבינו שמחיצת דברו משמע שהיו שוים בדבור (בא"ם): (ו) רז"ל במכילתא למדו זאת שהדיבור
של משה אל ישראל יהיה בר"ח מדהקמיך הכתוב חיצת דברו להחדש הזה, ובפסחים ו': למדוהו מג"ש מדבר מדבר (עי'
חוספ' ד"ה ממא'), אבל רבינו שבזמנו ליישב פשטיות הכתובים נראה כוונתו שפשט הכתוב מעיד על זה, מדהפסיק בחיצת
"לאמר" בין זווי הדיבור ובין הזמן ולא אמר דברו אל כל עדת בניי בעשור לחדש הזה לאמר, משמע שהדיבור יהיה חיב
ומיד, והזמן מקושר אל חיצת ויקחו (מ"ל): (ז) פי' אפילו לכתחילה יכול ליקח בין קודם עשור ובין אחריו, אבל ודאי

משה על מולד הלכנה צאח* שיעור תראה" ותהיה
ראויה לקדש, והראה לו בצלבע את הלכנה צרקיע,
ואמר לו כזה ראש וקדש (מנחות כ"ע - מכילי), וכילד
הראהו והלא לא היה מדבר* עמו אלא ציוס,
שנאמר (ו' כ"ח) ויחי ציוס דבר ה', ציוס נותו (ויק' ז'
ל"ח), מן היום אשר נזכר ה' והלאה (במד' ע"ו כ"ח), אלא
סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרעה ז', והראהו
עם חשכה (מכילי): (ג) דברו אל כל עדת. וכי אהרן
מדבר, והלא כבר נאמר (ל"ח י"ג) ואתה דבר* (ה) אל
בני ישראל, אלא חולקין כבוד זה לזה ואומרים זה
לזה למדני, והדבור יולא מבין שניהם כאילו שניהם
מדברים (מכילי): דברו אל כל עדת ישראל
לאמר בעשור לחדש. דברו היום בראש חודש"
שיקחו בעשור לחודש (שם): הודו. פסח מלרים
מקחו מצעשור* ולא פסח דורות" (שם - פסחים ל"ו):
שינוי נוחות * באיזה * מדבר * אתה תדבר וגו' אתה ולא אחר. * בעשור

אור החיים

פ' זה אלי ואנוהו) ראחה שפחה על הים וכו'. עוד
ירמוז כי בחדש הזה לכם ראש פירוש שיהיה
לישראל כינוי בחינת הראש שלא יהיו עוד נצוים
ושפלים. עוד רמז בחיצת זה כי יהיה ראש לכל
החדשים שהם י"ג כמספר זה:
ג. דברו וגו' לאמר. נריך לדעת למי הולך
לומר דברו ולא סמך על מה שאמר

לישראל. והמלא שאמרו ז"ל (ר"ה י"א). בניסן נגאלנו
בניסן עתידין ליגאל, כי החודש מסויים לטובת
ישראל ועל זה ראשון הוא ראוי להיות לכם שיהיו
מונים מניסן ללד מעלתו. עוד ירמוז באומרו החודש
הזה ולא אמר חדש זה, לרמוז על הידוע שהוא
הקדוש ברוך הוא דכתיב (לקמן ע"ו ב') זה אלי כי
יהיה זה לכם (י"ג) שיגלה לכם באומרו ז"ל (מכילתא

אור בהיר

עב) פירוש החודש שאנו קיימין בה, אוחו שנקרא הזה שהוא הקב"ה, לכם ימגלה.

רעא
וית
רעה
וקא
יעה:
רעא
קדין

עשו
זנאה
הכ"א:
ציל*
ודזכ
י"כ"ו:
צחוק
כ"ט,
לפי
שכן
זה"ל,
פ"ר -

ניסן
שיחה
וקשה
יד הכר
מביא
ז' יונא
חז"ל
רבים
לומר

ראש
תכוון
דשים
לומר
אלא

ד ואם יזעיר ביהא מלאתמנאה לבית: ד ואסימעט הבית מהיות

רשי

לקט בדיר

ומכיל: (ד) ואם ימעט הבית מהיות משה. ואם יהיו מועטין מהיות משה אחד, שאין יכולין לאכלו ויבא לדי נותר, ולקח הוא ושכנו וגו', וזה משמעו לפי פשוטו, ועוד יש בו מדרש (שם - פסחים ס"ג) ללמד

אור החיים

ה' בעיקר המלוא. והנה בסוף הפרשה אחר שסדר יליאת ישראל ממלרים נאמרה פרשה זאת חוקת הפסח וגו' כל בן נכר וגו' וכל עבד וגו'. וראיתי לר' אברהם בן עזרא ז"ל שכתב כי פרשה זו נאמרה לפסח דורות והוסף מלות אחרות וכו', ואם נחזיון לומר כי בן נכר וערל הם מלות מוספות בפסח דורות^(א) דבריו כאן בעלים הם כפי דברי רבותינו ז"ל^(ב), וגם ממה שגמר אומר הכתוב שם צפרשה ערל וכן נכר ואמר (פסוק כ') ויעשו בני ישראל כאשר וגו', ואם לפסח דורות נאמרה פרשה זו לא היה לו לומר ויעשו בני ישראל כאשר לזה וגו' שמשמע שעשו ישראל כל האמור צפרשה, גם מה שאמר^(ג) שיכוין על פסח שעשו צמדצר סיני הם דברים בעלמא ומי ישמע אליו^(ד) ואין לריך לומר לקבל דבריו בזה, הגם שהרב ז"ל חש לקמחיה ואינו חולק על דברי רבותינו אלא דדבר שאין בו הוראה לעתיד^(ה) אף על פי כן גם בזה שלפנינו חלק בלא עומק המכריח וכיוצא בו. וראיתי לרבותינו ז"ל במכילתא שאמרו וזה לשונם זאת חקת הפסח בפסח מלרים ופסח דורות הכתוב מדבר דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר בפסח מלרים הכתוב מדבר אין לי אלא פסח מלרים פסח דורות מנין חלמוד לומר ככל חקותיו וגו' יעשו אותם^(ו) ע"כ, הרי דלכל דעת החנאים בפסח מלרים הכתוב מדבר ונעקרו דברי ר' אברהם בן עזרא והיו כלא היו, ולפי זה אפשר שירמוז הכתוב צאמרו ויקחו פירוש מלבד

אור בדיר

ע"ב) מהמ"ס נעשה יו"ד ומהלד"י נעשה ה"א. (א) שענין טומאה לא שייך אלא אחר קבלת התורה עיני שם. (ב) ולא נהגו בפסח מלרים. (ג) כמו שאמרנו משכו ידיכם וכו' מתבוססת דמין. (ד) מה שאמר הראב"ע ז"ל שפסוק זה ויעשו בני ישראל וגו' יכוין על פסח וכו'. (ה) הלא זה היה לשנה הבאה, ואיך שייך לומר כאן ויעשו. (ו) שהרי מה שהיה היה ואין זה מקרי מגלה פנים וכו'. (ז) כפי' בהעלותך בשלום על פסח דורות נאמר קן.

יחא: שכו לבית ו כולס צניהס, ו פסח ו אחת, ו פרטי ו יקחו ו לבית שיהיו ו וגו'. ו מלינו משה עדת ו: מה תחילת אמרים ו וגו' עבודה מדברי אומרנו משכו ו יכול וי"א ו אחר וי"א ו בקל וי לזה אמירה ו שיהיו ופירושו

5

דברו אל כל עדת ישראל, שיצגם במצות שעה לקחת פסח מצרים מבגשור (פסחים צג). ולפי מדרשו (ראש השנה כה): לכם לומר שקדוש החדש צריך בית דין ממוחזק, ולקדו לא נאמר בתחלה "דברו אל כל עדת ישראל", שאין בקדוש החדש אלא משה ואהרן וכיוצא בהם.

7 ומעם החדש הזה לכם ראש חדשים, שימנו אותו ישראל חדש ראשון, וממנו ימנו כל החדשים שני ושלישי עד תשלום השנה בשנים עשר חדש, כדי שיהיה זה זכרון בנס הגדול, כי בכל עת שנוכיר החדשים יהיה הנס נזכר, ועל פן אין לחדשים שם בתורה, אלא יאמר: בחדש השלישי (להלן י א), ואומר: ויהי בשנה השנית בחדש השני נעלה הענן (במדבר י יא), ובחדש השביעי באחד לחדש וגו' (שם כט א), וכן בלם.

וכמו שתהיה הזכירה ביום השבת במנותנו ממנו אחד בשבת ושני בשבת, באשר אפרש (להלן כ ח), כך הזכירה ביציאת מצרים במנותינו החדש הראשון והחדש השני והשלישי לגאלתנו, שאין המנין הזה לשנה, שהרי תחלת שנותינו מתשרי, דכתיב: ותג האסיף תקופת השנה (להלן לד כב), ודכתיב: בצאת השנה (להלן כג טו), אם פן בשנקרא לחדש ניסן ראשון ולתשרי שביעי, פתרונו ראשון לגאלה ושביעי אליה. וזה טעם: ראשון הוא לכם, שאיננו ראשון בשנה, אבל הוא ראשון לשם שנקרא לו לזכרון גאלתנו.

וכבר הזכירו רבותינו זה הענין (ירושלמי ראש השנה א ב, בראשית רבה מח ט) ואמרו: שמות חדשים עלו עמנו מבבל, כי מתחלה לא היו להם שמות אצלנו, והספד בזה, כי

טוב ירושלם

ולפי מדרשו* בא "לכם" לומר שקידוש החודש צריך בית דין מומחים (ר"ה כה), ולכן לא אמר ה' בתחילת דברו "דברו אל כל עדת ישראל", מפני שמצות קדוש החודש מסורה רק למשה ואהרן וכיוצא בהם.

מכריאת העולם עד יציאת מצרים התחיל מנין החדשים מתשרי. כשעמדו ישראל לצאת ממצרים צוה ה': החדש הזה לכם ראש חדשים, מעתה תחילו למנות את החדשים מניסן, כדי שמנין זה יזכיר לכם תמיד את יציאתכם ממצרים.

ומובן הצווי החודש הזה לכם ראש חדשים הוא, שישאל ימנו חודש זה ראשון, וממנו ימנו את כל החדשים, שני, שלישי, וכן הלאה, עד גמר השנה בשנים עשר חדשים. והטעם, כדי שמנין זה יזכיר את הנס הגדול, כי כל פעם שנוכיר את החדשים יהיה הנס נזכר. ולכן אין לחדשים בתורה שמות, אלא הפסוק אומר: בחדש השלישי (להלן יט א), ויהי בשנה השנית בחדש השני נעלה הענן (במדבר י יא), ובחדש השביעי באחד לחדש (שם כט א), וכן כולם.

וכמו שאנו מזכירים את יום השבת ע"י שאנו מונים ממנו, אחד בשבת, שני בשבת, כמו שאפרש להלן (כ ה), כך אנו מזכירים את יציאתנו ממצרים ע"י שאנו מונים את החודש הראשון, ואת החודש השני, ואת השלישי לגאלתנו, כי מנין זה אינו להתחלת השנה, שהרי התחלת השנים שלנו היא מתשרי, כמו שכתוב: וחג האסיף תקופת השנה (להלן לד כב), וחג האסיף בצאת השנה (שם כג טו), אם כן כשאנו קוראים לחודש ניסן "ראשון" ולחודש תשרי "שביעי" הכונה: ראשון לגאלה, שביעי לגאלה. וזהו הפירוש של ראשון הוא לכם, שאין הוא ראשון בשנה, אלא ראשון לשם, שנקרא לו "ראשון" לזכר גאלתנו.

וכבר הזכירו רבותינו את הענין הזה ואמרו (ירושלמי ר"ה א ב, ב"ר מח ט): שמות החדשים עלו עמנו מבבל. עכ"ל. כלומר, עד שיצאנו מגלות בבל לא היו לחדשים שמות אצלנו, והטעם, מפני שמאז שיצאנו ממצרים היה מנין החדשים זכר ליציאת מצרים*, אבל מאז שעלינו מבבל ונתקיים מה שאמר

פני ירושלם

ולפי מדרשו שמאמר זה היא מצות קדוש החודש. יציאת מצרים, התחיל מנין החדשים מתשרי, כמו שכתב רבינו בפי' נח (ח ה) ובדרשה לר"ה.

כחלון ר' הלוי
א"כ ירושלם
הר"ל ר' נתן. הודג איכותן

ישראל
מעלה
אותה
א את
ו בדר
א פאן:
ו ונמר
נאמר:
ארצו.
כמיתח
מעשים
משה,
ז דבר
ם וגר,
זר: אל
נשור*.
שה זו.
ממשין
ין א"כ
מצרים.
ז כג):
מדוע
ות.
ש הזה
מקחו
לפי
לכן

6

מתחלה הנה מנינם זכר לייצאת מצרים, אבל כאשר עלינו מבבל ונתקנים מה שאמר הכתוב: ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפון (ירמיה טו יד-טו), תורנו לקרא החדשים בשם שנקראים בארץ בבל, להזכיר כי שם עמדנו ומשם העלנו השם ותפרד, כי אלה השמות ניסן איך הולתם שמות פרסיים, ולא ימצאו רק בספרי נביאי בבל ובמגילת אסתר. ולכן אמר הכתוב: בתדוש הראשון הוא חדש ניסן (אסתר ג ו), כמו: הפיל פור הוא הגורל (שם).

ועוד היום הגוים בארצות פרס ומדי יד הם קוראים אותם ניסן ותשרי וכלם כמונו. והנה נזכיר בחדשים הגאולה השנית כאשר עשינו עד הנה בראשונה.

(ג) איש שה לבית אבות. טעם המצוה הזאת, בעבור כי מול טלה בתדוש ניסן בכחו הגדול, כי הוא מול הצומח, לךד צוה לשחוט טלה ולאכל אותו, להודיע שלא בכח

טוב ירושלים

הפסוק: ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון (ירמיה טו יד-טו), אנו קוראים את החדשים בשמות שהם נקראים בארץ בבל, כדי להזכיר לנו שהיינו שם ושה' העלנו משם, כי השמות הללו ניסן, אייר וכו' הם שמות פרסיים, והם נמצאים רק בספרי נביאי בבל* ובמגילת אסתר (ג ו, ועוד). ולכן הפסוק אומר: בחדש הראשון הוא חדש ניסן*, שפירושו כמו: הפיל פור הוא הגורל (שם).

ועד היום קוראים הגוים בארצות פרס ומדי את החדשים ניסן, תשרי וכו' כמונו. כך שאנו מזכירים ע"י שמות חדשים אלה את הגאולה השנית, כמו שהזכרנו עד אז ע"י מנין החדשים את הגאולה הראשונה*.

החדש הזה לכם ראש חדשים*.

(ג) דברו אל כל עדת ישראל לאמר*.

טעם מצות קרבן פסח, להודיע שלא יצאו ממצרים בכח מול טלה השולט בחדש ניסן, אלא בגבורת ה'. לדעת ר"ל שהמצרים היו עובדים לטלה, באה מצוה זו להודיע גם שהשפיל את אלהיהם כשהיה ברזם המעלה.

איש שה לבית אבות. טעם המצוה הזאת*, מפני שמול טלה הוא בחדש ניסן בכחו הגדול, כי הוא המול העולה בתחילת היום*, לכן צוה ה' לשחוט טלה ולאכול אותו, להודיע שלא בכח המול יצאו

פני ירושלים

בספרי נביאי בבל, כגון בזכריה א ז, עזרא ו טו, נחמיה א א, ועוד.

הוא חדש ניסן, כלומר בחדש הראשון לישראל הנקרא בפרס ניסן. (רבינו בדרשה לר"ה). ואם תשאל אולי הכונה: בחדש הראשון הנקרא אצל ישראל ניסן, לכן ממשיך רבינו: כמו הפיל פור הוא הגורל, שפירושו: הפיל פור בלשון פרס, הנקרא אצל ישראל גורל.

הראשונה. וברדשה לר"ה כותב רבינו שאין כונת הצווי שנשנה את שמות החדשים ונשכח את גאולת מצרים, אלא שנצרך גם שמות בבל להודיע ולזכור ששם היינו ומשם הוציאנו ה'.

החדש הזה לכם ראש חדשים. הרמב"ם בס' המצות (מ"ע קנג) כותב שהיא מצוה לקדש חדשים ושנים. ורבינו (שם ובשו"ש הראשון) מביא דעת בה"ג שהיא

רק מצוה לקדש החדשים, ושומר את חודש האביב (דברים טז א) או ושמרת את החקקה הזאת (להלן יג י) היא מ"ע אחרת לעבר השנים, וכותב שהדין עמו.

(ג) לאמר. להלן (בפסוק כא) מפרש רבינו ש"עדת ישראל" הם הזקנים הנועדים להם, כמו: והיה אם מעיני העדה (במדבר טו כד), והפירוש של "לאמר" הוא, שיאמרו לכל ישראל להאסף אליהם.

המצוה הזאת לשחוט שה ולאכול אותו.

בתחילת היום. גלגל הרקיע מסתובב מהמזרח למערב ומקיף את העולם כל כ"ד שעות. בגלגל הרקיע קבועים י"ב מולות (קבוצות כוכבים ניידיים) ששמן טלה, שור, תאומים וכו'. בניסן לעולם בתחילת עמוד השחר מתחיל טלה לעלות מהאופק שבמזרח. (חוס' מנחות פה. ד"ה וזרעה) והוא מושל באותו יום, כמו שכתב רבינו בפי' בראשית (א יח).

מול יצאונו משם אלא אותו, כל שפון שהודי' וכד אמרו (שם): קחו (ו) בין הערבים. מע' ולשון בין הערבים היום בתחילת שבע, וחשך, כמו: ערבה פ' ורבי אברהם ו

ל ח, כי שם כתוב: בפסח עצמו: שם תן פי בבא השמש שקי'

משם אלא כגורת עליון ע"י מצוה זו שהשפיל ושחטו אלהיהם של מז

ערכ"ב פירוש אחרי הצהרינ גם ארבעת ד שחיטת הפסו

(ו) בין הערבים*. כתב לערוב. ולשון "בין היום בתחילת שבע, מ כמו: ערבה כל שמחה

ורבי אברהם הקי הנרות הרי נאמר: יערו

ועוד הקשה ממו ממצרים (דברים טז ו), ו

במעלתם העליונה, כמו ובכל אלהי מצרים אעשו ש"אלהי מצרים" הם מזג עליו, והשפטים שעשה מגדולתם.

(ו) בין הערבים. השאלו הערבים, ועל שם מה הו מערב עד בקר, הרי שבי היא שקיעת החמה. הרי החמה. ועוד הקשה הראב בין הערבים תאכלו בש

יג וּבְכָל אֲשֶׁר-אָמַרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל-פִּיךָ: יד שְׁלֹשׁ רְגָלִים תִּתְחַג לִי בַּשָּׁנָה: טו אֶת-תְּחַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר

בר אמתך ויגורא: יג ובכל די אמתך לזכור תסתמרון ושום טעות עממא לא תדברון לא ישמע על פומכון: יד תלת זמנין תחוג גרמי בשתא: טו ית

תגא רפמירא תיכור פמירא קזמן ירחא ופקת ממצריב ריקנון: טו וכן עובדיך די ת רבנשא במכנשא ית תלת זמנין

לקט בהיר

רש"י

הדברות, והוא ישראל גמור (מכילי): לד) לזקן שהמדובר הוא ממנות עשה, ממה שאמר „ובכל“ שאם הוא לא תעשה היל"ל „ומכל“ (רע"מ), ונפ' ראה (י"ג א') כפי רש"י וז"ל: תשמרו לעשות ליתן לא תעשה על עשה האמורים בפרשה, שכל השמר לשון לא תעשה הוא אלא שאין לוקין על השמר של עשה עכ"ל, ונפ"מ לענין חומר האיסור ועונש ולענין כפרה (ג"א): לה) פי' אפילו שלא בדרך כבוד אלא לעשותו דבר מסויים לעשות לו סימנים על ידו אסור, אבל דרך גנאי מזה יש בה, ובמכילתא וז"ל, שלא תעשו בית ועד וכו' רבי אומר ושם אלהים אחרים לא תזכירו לשבח אבל לגנאי ת"ל (דבר' ז') שקץ תשקלנו עכ"ל: לו) מביא גם דרוש זה שלפי דרך הא' היל"ל השמרו לשון זווי, אבל לדרך הב' אחי שפיר שפירושו שכל המצוות אחס נשמרים דוקא או כששם ע"ז לא תזכירו, אבל אם תזכירו אינכם נשמרים בשום אחד מאשר אמרתי אליכם, ודרך זה לבדו ג"כ לא די שהיל"ל עבודת אלילים ממש, שהגם שאיסור יש בהוצרת שם אבל אין סברא שיהיה שקול ככל המצוות (מ"ל): לז) ופי' על פיך על ידי פיך, שאם על פיך ממש הלא כבר אמר לא תזכירו, גם למה תלה הדבר בשמיעת אחרים ולא באמרי פיו, שהיל"ל לא יאמר על פיך: לח) ואין פירושו שלש ימים טובים, הגם שבלשון חז"ל נקרא יו"ע רגל, לא מפני שפי' התיבה כן, אלא שם מושאל הוא דרך מליצה בעבור שהכתוב אומר שלש רגלים, אבל בכתוב לא מצינו שם רגל (בא"י):

(יג) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. לעשות כל מצות עשה באזהרה ל"י, שכל שמירה* שצתורה באזהרה היא במקום לאו (ילקוט): לא תזכירו. שלא יאמר לו שמור לי בלד עבודת כוכבים פלוגית"י או תעמוד עמי ביום עבודה כוכבים פלוגית (מכילי - סוכה ס"ג), דבר אחר ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו ללמדך ששקולה עבודת כוכבים כנגד כל המצוות* כולס"י, והמזהר זה כשומר את כולן (הוריות ה'): לא ישמע. מן הנכרי: על פיך. שלא תעשה שותפות עם הנכרי* וישבע לך בעבודת כוכבים שלו ומלאת שאתה גורס ל"י שזכיר* על ידך (סוכה ס"ג): (יד) רגלים. פעמים ל"י (אונק'), וכן (במד' כ"ב ב"ח) כי הכיתתי זה שלש ש"י * שמירת ועבדתה (רמב"ן). * העבדות. * עבדים - גוי. * שוכר - שחור.

ודרך זה לבדו ג"כ לא די שהיל"ל עבודת אלילים ממש, שהגם שאיסור יש בהוצרת שם אבל אין סברא שיהיה שקול ככל המצוות (מ"ל): לז) ופי' על פיך על ידי פיך, שאם על פיך ממש הלא כבר אמר לא תזכירו, גם למה תלה הדבר בשמיעת אחרים ולא באמרי פיו, שהיל"ל לא יאמר על פיך: לח) ואין פירושו שלש ימים טובים, הגם שבלשון חז"ל נקרא יו"ע רגל, לא מפני שפי' התיבה כן, אלא שם מושאל הוא דרך מליצה בעבור שהכתוב אומר שלש רגלים, אבל בכתוב לא מצינו שם רגל (בא"י):

אור החיים

יג. ובכל אשר אמרתי וגו'. טעם אומרם ובכל וגו' תשמרו ולא אמר וכל אשר וגו' תשמרו, יכוין לומר על דרך חומרם ז"ל (זוהר ח"א ק"ע): כי מנין מצות עשה הם רמ"ח כנגד רמ"ח איברים של אדם ושם"ה לא תעשה הם כנגד שם"ה גידיו, והוא מה שרמזו שלא יאמר אדם אקיים כך וכך מצות ויספיקו לשמירתו, לזה אמר ובכל אשר וגו' פירוש בכל המצוות תהיו נשמרים"י) ובחסרון אחד מהם תחסר השמירה לאותו אבר המכוון לה:

יג. ובכל אשר אמרתי וגו'. זה לומר כשם ששמירת כל המצוות תועיל לכל אדם למנין איבריו ושם"ה גידיו כמו כן יש שמירה לכללות האדם ככפירת עבודה זרה שכל הכופר בעבודה זרה כמודה בכל התורה ויחזק בשומר ועושה כל אשר תמלא ידו עשות"י) ויהיו נשמרים באמצעות כפירת עבודה זרה כל איבריו וגידיו הגם שלא עשה המלצה ההוא ולא באה לידו העזירה וגשמר ממנה"י) ודוקא מן הסתם אבל אם מצטל להדיא

אור בהיר

ריב) ופירושו של הבי"ת על יד, כלומר רק על ידי כל אשר אמרתי תהיו נשמרים בכללות. ריג) פירוש לא מפני זה יכול עבור על לא תעשה או ימנע מעשות מצות עשה הבא לידו כמו שפרש והלך. ריד) פירוש כי ידוע ששכר מצות לא תעשה הוא דוקא כשנא

רגלים: (טו) חז באזכרה, (לשון ל לבשל פירות: לראות פני צבג ז'): (טז) וחס מעשיך. שכוו הבאים בעלמא בכורים"י) למק וציוס הכוכבים באספך את נ מתויבשת בשדו מפני הגשמים: מדבר בשביעות שינוי נוסחאות * הביאו. ובאסיפחה קד"ח ב' פעמים, בפסוק הבא, וי"ל שפסוק בשבת בראשית והו

קלח מהמלצה לאותה מלצה **זו. כאשר**

להיות מלצה מד ב' שלא ילא י

לידו וגשמר, ואם ל

שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתך למועד חדש האביב פיבו יצאת ממצרים ולא יראו פני ריכם: וְחָג וְחַג הַקִּצִּיר בְּכוּרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחָג הָאֶסֶף בְּצֵאת הַשָּׂנָה בְּאֶסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֵׂיךָ מִן הַשָּׂדֶה: י' שֶׁלֶשׁ פְּעָמִים בַּשָּׂנָה יֵרָאֶה

תנא דפמיירא תמר שבקא יומין תיכול פמיירא פמא דפקידתך לזמן ירחא דאביבא ארי בה נפקת ממצרים ולא יתחזון קרמי ריקנן: טו ותנא דחצרה בכורי עובדיה די תזרע בתקלא ותנא דכנשא במפקא דשתא במכנשא ית עובדיה מן תקלא: יז תלת זמנין בשתא יתחזון כל

לקט בהיר

רש"י

טל) פי' מה שאנו מפרשים תיבת חבי על ציטול וגמר הפירות והתבואה הוא נגזר מלשון אב, כמו שהאב הוא הראשון במשפחה לכל דבר (במ"ח), ויש ספרים שגרסו לשון אחר, שהם ב' לשונות, לפי"ז לדרך הא' נקרא ניסן חדש האביב לפי שבו נעשה התבואה חביב (ואינו מלשון אב), ולדרך הב' מלשון אב לפי שהוא חדש ראשון לבשל ולבכר הפירות (רע"מ): (ג) כמו חגיגה הראוי לאדם ונעשה לו שהוא שלמים הנאכלים לבעלים, כמו כן קרבן ראה הנעשה לגבוה הוא זבח הראוי לו שהוא עולה שנשרף לגבוה על המזבח (גמר'): (מא) כמו שהעומר מתיר החדש לאכילת חולין כן שתי הלחם מתירין החדש למזבח (משנה): (מב) כמו שאמרנו בשנת בראשית החמור, תריך לומר גם ציו"ט הקל, שיתקיימו הגם שכל השנה הוא קודש (רא"ם), ועוד לפי שחלה הכתוב המועדות ציטול התבואה וצקירה וצאסיפתה סד"א בשמיטה שאין עבודה נשדה לא יהיו נוהגים (מ"ל), ואחר כל זאת תריכס אנו למודעי למה אמר דבר זה ב' פעמים, בפסוק י"ד שלש רגלים תחוג לי, וכאן שלש פעמים בשנה, גם רש"י למה לא אמר דבריו בפסוק י"ד ונטר עד הכא, וי"ל שפסוק י"ב פשוט הוא טעמו כמו שאמרנו בשנת בראשית, ורש"י לא אמר כלום מחמת פשטותיה שכבר אמרה בשנת בראשית והוא הדין לרגלים, אבל כאן שהמדובר לעלות לרגל סד"א דטעם עליית רגלים להביא חובותיו כגון מעשר שני

רגלים: (טו) חדש האביב. שהתבואה מתמלאת בו באביב, (לשון אחר) חביב לשון חביב) זכור וראשון לבשל פירות: ולא יראו פני ריכם. כשתבואו לראות פני ברגלים תבואו* לי עולות* (מכילי - חגיגה ז'): (טז) וחג הקציר. הוא חג שבועות: בכורי מעשיך. שהוא זמן הבאת בכורים ששתי הלחם הבאים בעלמך היו מתירין החדש למנחות ולהביא בכורים* (מקדש (בטורים ח' ג'), שנאמר (במד' כ"ח כ"ו) וזיוס הבכורים וגו': וחג האסף. הוא חג הסוכות: באסף את מעשיך. שכל ימות החמה התבואה מתביישת בשדות ובחג אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים: (יז) שלש פעמים וגו'. לפי שהענין מדבר בשביעיות* הולך לומר שלא יתקרו* שלש

שנינו נוסחאות יבואו. יסתרו.

אור החיים

יהיה חמץ מיום טוב ראשון וכל זה מפורש בפרשת צא כמבואר במכילתא לזה אמר כאשר צויתך לרמוז לתגלתי המלוא הכזכרים: **טז. בכורי מעשיך.** רש"י פירוש למעט דעייל ציד גוי שאינו מעשיו, וכמו שמיטע באומרנו קצירכם כמו שדרשו בר"ה (י"ג.) שכל

קלח מהמלוא לא יהיה נשמר באוחו אבר המכוון לאותה מלוא שמצטל לך כפירתו בעבודה זרה: **טז. כאשר צויתך.** רש"י לפי שיש הרבה פרטי מלות שלא נתפרשו כאן, הא' שצריך להיות מלה מדבר הבא לידי חימוץ (פסחים ל"ב:), ב' שלא ילא ידי חובתו צמעשה קדירה, ג' שלא

אור בהיר

לידו ונשמר, ואם לא צא לידו הרי חסר לו, אבל שמירת עבודה זרה ישלמה. (ר"ז) ב' תיבות אלו למה, ולמה לא אמר כן אלא דוקא בחג המלות. (ר"ז) תיבת בכורי מיותר.

בַּמִּים: פ טז א שְׁמוֹר אֶת־חֲדָשׁ
הָאָבִיב וְעֲשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
כִּי בַחֲדָשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לְיִלְדָּה: ב וּזְבַחְתָּ פֶּסַח
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֵאן וּבִקֵּר בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה לְשִׁבְן שְׁמוֹ שָׁם:
ג לֹא־תֹאכַל עֲלָיו חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל־עֲלָיו מִצּוֹת לֶחֶם עֲנִי כִּי בַחֲפוּזוֹן

בַּמִּים: א טז ית ירְחֹא דְאָבִיבָא
וְתַעֲבֹד פֶּסַחא קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ אֲרִי
בִּירְחֹא דְאָבִיבָא אֶפְקֵה יי אֱלֹהֶיךָ
מִמִּצְרַיִם וְעִבַד קָדָם נִסִּין בְּלִילְיָא:
ב וְתִכּוּס פֶּסַחא קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ מִן
בְּנֵי עֲנָא וְנִכְסַת קוּדְשֵׁיא מִן תּוֹרֵי
בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יי לְאִשְׁרָאָה
שְׁכִנְתָּהּ תִּמְן: ג קָא תִּיכּוּר עֲלוּהִי
חֲמִיעַ שְׁבַעַא יוֹמִין תִּיכּוּר עֲלוּהִי
פְטִיר קָחַם עֲנִי אֲרִי בְּבַהֲלוֹ

נִפְקֵתָא מֵאַרְעָא
דְתִרְדְּבֵר יִת יוֹמֵי
דְמִצְרַיִם קָדָם יוֹ
יִתְחַזֵּי קָדָם חֲמִי
שְׁבַעַא יוֹמִין וְקָא
דִּי תִכּוּס בְּרִמְשֵׁ
לְצִפְרָא: ה לִילְיָתָּ
פֶּסַחא בַּחֲדָשׁ כ

ותחזק מנרים על
תזכר. על ידי
לחתך: (ד) ולא
בערב ביום ד
בפסח דורותי, ל
ויום ראשון האמ
חמר (שמות י"ג ע'
מזחוכס, ולפי כ
והתחיל לדבר בר
תאכל עליו מזוג
הולך לפרש באי
ילין מן הכשר א
שלמים הנשחטין
נאכלין אלא ליה
הראשון. דבר א
עליה שנאכלת לו
עוב הראשון הנ
בשר חגיגה אש
שינוי נוסחאות - שלא נאב
לפסח דורות, ובפ'
מיירי בחלב דכתיב
ללמד על כל הקטן
לרין האי קרא לב
אשר תזבח ביום הו
שא"כ מיותר הוא
מקושר הוא למיב
שהוא מערב יו"ט,
מקושר למיבט בעו
שבלא זה היינו אוב
הוא לפרס המקרל
לזה הביא דרשח ח

רש"י

לקט בדיר

וכולו היתר הכא מכלל חיסור הוא שכרי קדוש
ונשחט בהון בלא פדיון ונאכל יכול (יהא) אף הדם
מותר תלמוד לומר רק את דמו לא תאכל: (ח) שמור
את חדרש האביב. מקודם בואו שמור שיהא ראוי
לחביב"ה להקריב בו את מנחת העומר ואם לאו עבר
את השנה (ספרי - סנה"י י"א): ממצרים לילה. והלא
ביום ילדו שנאמר (במד' י"ג ג) מנחת הפסח ילדו
בני ישראל וגו', אלא לפי שכלילה נתן להם פרעה
רשות ללחמ"ה שנאמר (שמות י"ג י"א) ויקרא למשה
ולאהרן לילה וגו' (ספרי - צמורות ע"ג): (ז) וזבחת פסח
לד' אלהיך צאן*. שנאמר (שמות י"ג כ"ג) מן הכבשים
ומן העזים תקחו (ספרי): ובקר. תזבח"ה לחגיגה
(ספרי - אונק) שאם נמנו על הפסח חבורה מרובה
מזיחים עמו חגיגה כדי שיהא נאכל על השוצע
(פסחים ע"ג), ועוד למדו רבותינו דברים הרבה מפסוק
זה: (ג) לחם עני. לחם שמזכיר את העוני"ה שנתענו
במלרים (ספרי): כי בחפזון יצאת. ולא הספיק בלך
להחמין, וזה יהיה לך לזכרון"ה, וחפזון (זה) לא שלך
היה אלא של מלרים"ה שכן הוא חומר (שמות י"ג י"ג)
שינוי נוסחאות - צאן ובקר והלא כבר נאמר מן הכבשים וגו' אלא צאן לפסח ובקר לשלמי
חגיגה שאם נמנו וכו'.

אחרת: (א) פ"י הלא צויתך להקריב מנחה מן המזבחה
החדשה צמ"ו בניסן א"כ וזור ושומר שמהיה המזבחה
מזבולת ואביב בחדש ניסן, ובחדש הזה שהוא חדש האביב
ועשית פסח, והיאך אפשר לשומר זאת, שצריך לפעמים
לעשות י"ג חדשים בשנה כדי להשלים החסרון, לפי שי"צ
חדשים אינם שנה שלימה לפי הליכת החמה אשר בו תלוי
האביב: (ב) כלומר ילאת מרשות מלרים, כי זה המכוון
בזבחת מלרים וכן פירשו רש"ע ז"ל, ולשון הספרי שנגאלו
בלילה: (ג) אלא הוא שם כולל על בהמה דקה, כגש ועו
פרטים, אבל בקר בהמה גסה פסול לקרבן פסח: (ד) פ"י
הגם שמיצת וזבחת מושך אחר עמו, אעפ"כ מחולקים הם,
אלן תזבח לפסח ובקר תזבח לחגיגה (רא"ם), וה"ל הלא
משמעות הכתוב אינו כן ולמה אמרה התורה בדרך זה
שמשמעותה הגם הבקר יהיה לפסח, לזה אמר שצורך פסח
הוא כדי שיהיה שבע אחר אכילת הפסח (ג"א), ועוד למדו
רבותינו דברים הרבה מפסוק זה וכוונת הכתוב על כולו
לזה אמרה בלשון זה: (ה) פ"י אינו מלשון עני שאינו לחם
עני שנעשה מסלת נקיה ועולה על שלחן מלכים, אלא מלשון
עינוי ולער, שעיסה זו נתענה שאפו אותה בחפזון קודם
שתתעלה ותחמץ כראוי, ומרומז על הגאולה כדלקמן שאין
גאולה אלא דוקא אחר עינוי ולער ושעבוד, ופשוט הוא זאת,
לרין זכר שהלא כן הוא בפועל, אבל אם נזכיר העוני ואעפ"כ אנו
בחירות הרי היא זכר לגאולה (בד"א): (ו) זה טעם שני
ממה שאמרנו באת הקודם, והוא טעם על חיסור אכילת חמץ,
ואין הפ"י שלא היה להם שהות להחמין עיסתם, וכדמפרש
והולך שאין החפזון של ישראל, שהלא לא ילדו עד אמנע היום
והיה להם שהות די והותר לאפות ולהזמין נדה (ולא עשו נדה
שמשה לא נזה להם והאמינו ובעטו) גם ידעו מקודם שעתידים
ללאת, וילאו בקומה זקופה ולא בחפזון ולא כנגד הצורה,
אלא הוא כעין משל, כי האופה עיסתו מזה קודם שתחמץ הרי
הוא עושה בחפזון, ואסרה התורה לאכול העיסה הנעשה
במיתון שבו יהיה זכרון על חסדי השי"ת שעשה יליאתינו
בחפזון של מלרים (בד"א): (ז) הקושיא ידועה, הלא נטעו
מקודם על

יָיִכוֹר מֵרֵאשׁ חֲדָשׁ. תִּלְמֹד לֹמַר בַּיּוֹם הַהוּא. אִי בַּיּוֹם
הַהוּא. יְכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם. תִּלְמֹד לֹמַר בְּעֵבוֹר זֶה.
בְּעֵבוֹר זֶה לֹא אָמַרְתִּי. אֶלָּא בְּשָׁעָה שִׁישׁ מִצָּה וּמְרוֹר
מִנְחִים לְפָנֶיךָ ל

מִתְחַלֶּה עוֹבְדֵי כוֹכָבִים הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ. וְעַכְשָׁיו קָרְבָנו
הַמָּקוֹם לְעֵבוֹדָתוֹ. שְׁנֵאמַר. וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל-

דברי נגידים

שבעבורן היתה הגאולה. ואם ישמע מוטב. ואם לאו יאמר לו גם כן בדיוק הזה שיאמר לרשע. לי ולא לך. אלו היית שם לא היית נגאל. ועתה נתבאר לך ענין הארבעה בנים בטוב טעם ודעת:

יכול מראש חדש. כבר בארנו שגאולתן היתה במדרגה קדושה אלהית שהיא למעלה מן הזמן. ולזה ראויים היו להיות נגאלים בחדש הראשון במה שהוא ראשון דוקא. ובמדרש איתא משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים. משבחר ביעקב ובניו קבע ראש חדש של גאולה שבו נגאלו ממצרים. ובו קבל יעקב הברכות. ובו עתידין להגאל. ובו נולד יצחק ובו נעקד ע"ג המזבח. ובו רמו לישראל שהוא ראש לתשועה שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה ע"כ. מזה מוכח שהגאולה תלויה בראש החדש ברגע הראשון שאין שייך עוד בו צירוף והמשך הזמן. ולפיכך דורש יכול מראש חדש תתחיל מצות הספור של יציאת מצרים. וע"ז אמר כי לא כן הוא כי אם עיקר מצות הספור בשעה שנגמרה הגאולה בפועל ממש:

מתחלה עובדי ע"ז. הכתוב בא להגיד איך קרב הקב"ה את ישראל ובחר בהם. ואלו לא היו גם שאר האומות. מה שייך בזה בחירה בדבר שאין שם אחר. אבל בודאי היו שם אחרים והקב"ה בחר בהם. וזה כי היה אברהם ותרן ובחר הקב"ה באברהם. והיה יצחק וישמעאל ושאר זרע אברהם ובחר הקב"ה את יצחק. ונתן ליצחק את יעקב ועשו ובחר הקב"ה ביעקב ובניו. הרי שלשה פעמים הוחזק לברר ולבחור דבר מדבר עד שנעשה שלשה פעמים טפה קדושה וברורה

הש"י להאבות שיצאו ממצרים והם קבלו על עצמם ועל זרעם אחריהם עד עולם. ולפיכך הוצרך לומר אתכם. כי הפסוק ידבר להאבות שהם נצטוו על המצות בעת שזה בן החכם עודנו ילד הוא. שאח"כ כשיגדל ישאל לאביו ויבקש ממנו שיודיעהו מה צוה לו הש"י עליו ועל זרעו אחריו עד עולם. ודי בזה למבינים לבל יעקמו עוד כוונת הדורש בפירושים דחוקים. אבל הרשע בלעג ידבר מה העבודה הזאת לכם. כלומר למה לכם זאת ומה תועלת יגיע לכם מזה. הרי שהוא מוציא את עצמו מן הכלל שאינו רוצה לעסוק בעבודה הזאת מפני קלות ערכה בעיניו. וזהו שאמר גם אצלו ואף אתה. כלומר כמו שהוא מתחזק ומוסיף ברשעתו ללעוג מן אחרים העושים העבודה ורוצה להיות חוטא ומחטיא גם לאחרים. כן גם אתה תוסיף לו על התשובה הכתובה בתורה אצלו שהוא הפסוק ואמרתם זבח פסח הוא לה' הקהה את שניו ואמור לו עוד גם הפסוק הכתוב אצל שאינו יודע לשאול ותדרוש לו מדה כנגד מדה. לי ולא לו. תחת מה שאמר. לכם ולא לו. וזהו כוונת הדורש באמרו ואף אתה. כלומר גם אתה תוסיף עליו דברים מלבד הכתובים אצלו. אבל בתם ובשאי לשאול לא אמר ואף אתה כי אין צריך להוסיף כלל אצלים רק שיאמר להם התשובה הכתובה אצלם. וכיון שהאינו יודע לשאול הוא לא רחוק הרבה ממדרגת הרשע. אף שלא הגיע עוד אליו להיות גם מחטיא את אחרים ללעוג מעבודתם. אבל הלא גם הוא כיון שאינו שואל כלל על המצות נראה שאין לו שום שייכות אל המצות. ועל כן שפיר שייך אליו זו התשובה בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. לעוררו בחשקות ליקח חלק במצות האלו ולהבינו שכח גדול שיש להן

זום
כס.
ומה
זוא
יגם
לות
ונת
עד
ולה
ולל
הון
זוא.
זסת
זדם
הוא
זות
לנו
זתה
זצה
זכך
זמו
זפי
זונו
זכה
זכה
זלת
זעד
זמה
זזה
זכי
זלל
זנו.
זמה
זזה

כ"צב (א) ס"ס

למברין מפרטא ל' צ"ו

עֲשׂוּ הַשְּׂדֵה לְצוּר צִיד לְהַבִּיא: וּרְבִקָּה
 אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנֵה לְאִמְר הַנָּה
 שְׁמֵעֵתִי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֲשׂו
 אַחִיךָ לְאִמְר: הַבִּיָּאָה לִי צִיד וְעִשְׂהָ
 לִי מִטְּעָמִים וְאִכְלָה וְאַבְרַכְכָּה לְפָנַי
 יְהוָה לְפָנַי מוֹתִי: הַ וְעַתָּה בְנֵי שְׁמַע
 בְּקֹלִי לְאִשְׁר אֲנִי מְצַוָּה אֹתְךָ: לְךָ־נָא
 אֶל־הַצֵּאֵן וְקַח־לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדֵי עֲזִים

ואזל עשו חקלא למימד צידא
 לאיתא: ו רבקה אמרת קות
 יעקב ברה למימד הא שמעית
 מן אבוק ממלל עם עשו אחוק
 למימד: ו אתי לי צידא ועבד לי
 חבשילין ואיכור ואברכנה קדם
 קדם מותי: ה ובען ברי קבל
 מני קמא די אנא מפקד יתה:
 ט אזיל בען קות ענא וסב לי
 מתמן תרין גדיי (בר) עזין טבון

ואעבד יתהון
 כמא די רחם:
 לאבוק ויכור
 קדם מותה:
 לרבקה אמרה ה
 שערן ואנא גבו
 ימשנני אבא
 כמתלעב ואהי
 מותי עלי קו
 י ואמרת לה א
 בנבואה דלא י
 ברי ברם קבל
 י ואזל ונסיב

לקט בהיר

רש"י

הגזל (ג"ח): (ה) לצוד ציד להביא. מכו להביא
 חס לא ימלא ליד יביא מן הגזל (ג"ח): (ו) לפני ה'
 ברשותו" שיםכים על ידי: (ט) וקח לי. משלי הם
 ואינם גזל" שך כחז לה יחזק בכחוצחה ליעול שני
 גדיי עזים בכל יום (ג"ח): **שני גדיי עזים**. וכי שני

להביא, אלף ודאי פירושו להביא מכל מקום בכל אופנים שיהיה, וזה מעיד על רשעו, שגזל הוא אי מו' מנות שלטון בני נח
 (מ"ל): (ח) כי בלא זה היכן הוא שלא לפניו והא לית אחר פנוי מניה, והכוונה בזה שאמרה רבקה ברכות אלו גדולים
 ומשונים הם ורחיים הם לך ולא לו (רמב"ן), והגם שלא מנינו בדברי יחזק שאמר כן, פשיטא שאמרו או דעמו היה כן,
 ואפשר שהוא מה שאמר תנצחך נפשי בלשון נסתר ולא אמר בעבור שאברךך, ונפשו הטורה לא תעשה דבר בלתי רצון
 והסכס הקב"ה (מ"ל): (ט) שאל"כ מה זה "לי", הלא לא לה הימה הלקיחה, הלא ודאי לומר שאם תקח אותם לי לא יהיו

אור החיים

ואולי כי לזה רמז הכתוב באומרו ויקרא את עשו
 וגוי ויאמר אליו בני ויאמר הכני פי נתיחדו לדברים
 נכמסים:

ו. **ורבקה אמרה**. אמר תוספת וא"ו, כי
 הסכימה היא לרוח הקודש השרויה
 עליה (פ):

לאמר הכה וגוי. (פ) פי שלא יחשוב כי כבר עבר
 זמן ארוך מעת דיבר יחזק לעשו ויאמר כי
 לא יספיק הוא לעשות מלוחה של רבקה עד שכבר
 עשו עשה מעשהו, לזה אמרה לאמר הכה פי
 אמרה לו כי בלוחה עשה סמוך שמעה ויש זמן:

אור בהיר

(ק"ב) פי' וגם רבקה מדעת עממה אמרה. (ק"ג) ב' תיבות מיוחדות. (ק"ד) למי יאמר עשו. (ק"ו) למה להקדמה הזאת,

גדיי עזים היה מ
 האחד הקריב י
 צפרקי דרבי חלני
 בגדי כמעט הלכ
 (יב) ימשנני. כמו
 שנינו נטחאות - לפסח.

מיום ליום ע"כ מיה
 לומר שגם יחזק בא
 מקרבן פסח (מ"ל),
 צמת לבור, וכמו צמל
 (ב"ב): (יב) תיק
 ממואר בדברים טבע
 איש נשר הגם שהול
 ששער זה אינו מלשו
 או תאמר שהוא מלג
 ואנכי איש חלק שו
 (סה"ז): (יג) פי'

צקולי (פ) פי' מ
 שהיא מלוח עשה
 נביא אמר (שופנ)
 אמרה שמע צק
 באומרו לעבור ע

וכי דבר גדול שאלה מ

טבים ואעשה אתם מטעמים לאביך
 באשר אהב: והבאת לאביך ואכל
 בעבר אשר יברכה לפני מותו:
 "ויאמר יעקב אל־רבקה אמו הן
 עשו אחי איש שער ואנכי איש חלק:
 "אולי ימשני אבי והייתי בעיניו
 כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא
 ברכה: "ותאמר לו אמו עלי קללתך
 בני אך שמע בקלי ואלך קחלי: "וילך

ואעבר יתהון תבשילין לאבוק
 במא די רחם: יותיתי (ני ותעל)
 לאבוק ויכול בריל די־ברכה
 קדם מותה: יא ואמר יעקב
 לרבקה אמה הא עשו אחי גבר
 שערן ואנא גבר שעיע: יב מאים
 ימשני אבא ואחי בעינהו
 כמתלעב ואחי מיתי (ני ואחי
 מות) עלי קומין וקא ברכו:
 יג ואמרת לה אמה עלי אתאמר
 בנבואה דקא ייתון קומיא עלך
 ברי ברם קבל מני ואזיל סב די:
 יד ואזיל ונסיב ואיתי לאמה

צד צידא
 גרת קות
 ושמעית
 שו אחוה
 ועביר לי
 קד קדם
 ברי קבל
 קד יתה:
 וסב לי
 עזין סבן

לקח בחר

דש"י

גול שאני רשאי ליקח, ובעל כרחיך לומר שכן כחב לה
 כמתוכנה שכל זה אין מציאות להיות לה שכל שקנתה אשה
 קנה בעלה (מהר"ו), אבל אם יקח אותם ליתקן עצמו והוא
 אינו רוצה בכך גול גמור הוא (מ"ל): יג הגם שכל
 דבריהם ז"ל דברי קבלה, עוד אפשר לומר ע"פ פשוט
 שפסקת נולד יתקן והקב"ה ממלא שנותיהם של זדויקים
 מיום ליום ע"כ מיהר לבדן בנו שחשש שניסח מחר ימות, ואמר לא ידעמי יום מותי שערב פסקה היה (מהרש"ל), ואפשר
 לומר שגם יתקן באומרו עשה לי מטעמים כוונתו חלק כללי וחלק במנוש, אלא שהיה רוצה דוקא בחיה ועוף שסומא פטור
 מקרבן פסקה (מ"ל), אבל יעקב עשה גדי חי פסקה והבי חגיגה, וכולם אכלו ממנו, ומשום בנת יחיד אין כאן שעדיין לא היה
 בנת נצור, וכמו במזרים (ב"ב): יא למה אמרה זאת ליעקב הלא היא בעצמה הכינס, אלא לומר גדיים דוקא ולא כבשים
 (ב"ב): יב תיקן בזה שהלא לא מצינו שיהיה האדם מחוחר בחפץ גשמי הגם שהוא מורגל ומוטבע בו, מצינו שהוא
 מחוחר בדברים טבעיים, למשל איש טוב הרי הוא קבל שמו מוטובה או איש חכם מחוחר מחכמה או איש שמן, אבל אין לומר
 איש נשר הגם שהוא כבד ורחב בצער הרבה, אלא אומרים עליו בעל צער פי"י יש לו צער, וכלל זה יציאך לידי טעות לומר
 ששער זה אינו מלשון שערות ראש אלא מלשון יראה ופחד כמו לא שערות אבותיכם, שעשו הוא איש שהכל מפחדים ממנו,
 או תאמר שהוא מלשון כישוף ושד כמו ושעירים ירקדו שם, לזה אמר שזה יאל מן הכלל שהפוכו יכריחנו לומר כן שאמר
 ואנכי איש חלק שזה ודאי יעקב מחוחר בו, גם אמר אולי ימשני אבי, א"כ בהכרח לומר איש שער כמו בעל שער
 (סו"ד): יג פ"י הגם שחקר ש"ן אחד אל תאמר שהוא משורש קש כמו לא ימוש עמוד הענן, או מקשה כי מן המים

גדיי נזים היה מאכלו של יתקן, אלא (פסח ה"ה)
 האחד הקריב לפסח* והאחד עשה מטעמים,
 צפרקו דרבי אליעזר (ג"כ באשר אהב. " כי טעם
 הגדי כטעם הכזי: יא) איש שער. בעל שערי"י:
 יב) ימשני. כמו (דברים כ"ח כ"ט) ממשש"י צלכרים:
 שינוי נוסחאות * לפסח.

אור החיים

יג. עלי קללתך בני וגו'. טעם אומרה בני אחר
 שטמו היחה מדברת. פי"י מה שהולאת
 אחת מפיק עתה, ושיעור החיבה קללה שקללת בני,
 והוא על דרך אומרים ז"ל (מכות י"א). קללת חכם
 חפ"י על תנאי וגו', ולזה חששה ולבשה היא גרם

בקוליותי) פי"י מלכד חויב מלות כיבוד אב ואם
 שהיא מלות עשה"י) גם היא נביאה וכתיב בדברי
 נביא אמת (שופטים י"ח ע"ו) אליו תשמעון, לזה
 חמרה שמע בקולי, וכבר כתבנו שילמדק נביא
 באומרו לעבור על מלות ממלות התורה לפי שעה:

אור בחר

וכי דבר גדול שאלה ממנו, הלא לטובתו הוא. קפ"ז) ולא אמרה בני שמע אלי. קי"ז) פירוש אפילו לא היחה נביאה חייב הוא

לכזיח"
 לפני ה'.
 משלי הס
 ליעול שני
 וכי שני

עו בני נח
 ולו גדולים
 ו היה קן,
 כלמי רעון
 לי לא היו

לך אלה
 וכן חושך
 גר שלא
 הדברים
 לאמר
 הוא זה,
 דקדוק:
 להביא

ים אלו
 לשמוע

זה הזאת,

13

אך קרוב הדבר דו"ו ועסק בתורה אינו מדויק וא"כ הוא פי' יושב אהליו וכמ"ל בגמרא דבראשית וכן בת"א ות"י, ושם אמרו בית מדרשו של שם ועבר והוא כד"א ושכן בזה"ל שם: (לכ) נשא עינו למעלה והוא כ"י. בגמרא דבראשית דרש ותהיו עינו מראות מכה אותה ראוי שהיו ע"י, ויזקקו ס"ג וירא נשם בגדה כאלה שעה (של עקדה) כ"י וכו' עינו (של יצחק) מרופפות (ל') רפרף בעינו ורפרף עין, שהיה שותחן ומחור וסגורן (כרגע) ונפשות לשכינה וסגורן קולו ואמר אשא עיני אל הכרים כ"י [ב], (ו"ג) בשמ"ט נצטעה עלי (על יצחק) מיו השכינה ויגדה כ"י הדור כ"י ע"ש ומש"ס בהנחותיו: (לכ) אלף קחת המיתה ככו עינו כ"י לעת זקנתו. בגמרא דבראשית אמרו אם היונו אני עכשיו מכריע אני את אובדי אברהם אלף גזרתי שיהיו עינו כ"י וכו' שהיון ככו עינו, ולפ"י אפשר כיון שמת אברהם והיה יצחק אז כן ע"ה שנה ככו עינו: (לכ) מבין אלה למד שהטומא חשבו כמות. בגמרא [סד] ובגמרא דבראשית פ"א וס"ן מיימי לה מקראי דכמתה"ס השכינה כמותו עולם: (לה) הגיע ל"ל פסח כ"י. ו"ג בגמרא נשמות פט"ו שניסין קבל יעקב הכרבות, ועיין ברע"מ אמרו [טז]: בימא

נכתחין בלילה להלק נחם, זכ"ל וקסם בעוד לילה וקמן טרף לביקה וקם לנערותיה, אכל מ"ד נחמיות [ד]: דמזכירין גסם עד שיעבור הפסח או עד שי"א ניסן, אפשר ל"ל הא דלאוצרות טללים נפתחים בליל פסח, או י"ל דאית ליה זלף חייס לליל כיון שלא היובו חכמים להיכר בו כדאיתא שם [ג]: (לח) עד שאני בעודי אברכך. הוא פי' מ"ש תברכך נפשי בטרם אמות, שאין פירושו בטרם אמות ממש פשוט למיתה (שכן דרך לברך קודם מותו, כמו יעקב ומשה, וכ' בלוקוטיו בס"ד, הטעם לפי שהו רואין השכינה לפני מותם כדל"ה בת"י ולכן הכריעו או מקוימת ביומר, ועיין זכר בראשית [כ] לענין הפקידה בימיה לדרך) וכמו שחפפה רבקה בלשונה ליעקב לפני ה' לפני מותו, שנאמת א"ה לפניה כן שהרי יצחק היה אז כן ק"ג וחי עוד ל"ו שנה, אלף הכוונה כמ"ס לקמ"י הכה נא זקנתו לא ידעתו יום מותי [וקן אמות פחאוס, דעד יעקב לא היו מולדת, וכמ"ס בגמרא דבראשית] שהגיע לפרק אמו ויש לו לילאוג מן המיתה, ו"ס עד שאני בעודי, בעודי מלוי בחיים בעולם (ולמדנו לפי דרכו לפרש מ"ס מהלכות קמון) אומרה לאלהי בעודי, שכן פי', בעודי נמצא חי בעולם, וכיוצא דקרא

ר' שמעון אמר בשעה שנעקד יצחק (לכ) נשא את עיניו למעלה וראה את השכינה וכתוב [שמות לג] כי לא יראני האדם והי' (לכ) אלא התחת המורה כהו עינו לעת זקנתו שנאמר [בראשית כו] ויהי בי וקן יצחק ותברחו עינו מראות (לכ) מבין אלה למד שהטומא חשבו כמות. [לה] הגיע ליל יום הפסח וקרא יצחק לעשו בנו הגדול ואמר לו בני (לו)ה הלילה כל היולם בלו אומרים בו הלל (לו)אוצרות טללים נפתחים בו הלילה עשה לי מטעמים (לח) עד שאני בעודי אברכך. ורוח הקדש משיבה ואומרת (לכ) [משלי כג] אל תלחם את לחם רע עין, הלך להביא (מ) ונתעבב שם, אמרה רבקה ליעקב בני הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים בו העליונים אופרים שירה. הלילה הזה עתירים בניך להגאל. הלילה הזה עתידין לומר שירה. עשה מטעמים לאביך עד שהוא בעודי יברכך. יעקב (מח) היה בקי בתורה (מכ) פחד לבו על קללה אביו אמרה לו אמו בני ברבות עליך ועל ורעך (מג) ואם קללות עלי ועל נפשי שנאמר [בראשית כו] עלי קללתך בני. הלך הביא שני גריו עימם וכי שני גריו עימם היה מאכלו של יצחק והלא די לו באחד שנאמר (משלי יג כ) צדיק אוכל לשונם נפשו אלא (מז)אחד כנגד הפסח ואחד

דר"ה נפק יצחק כ"י דשמע דבר"ה היה, ועיין בהגר"א ח"ה סתק"ג ס"ח: (לו) זה הלילה כל העולם כולו, אומרים בו הלל. ראיתי מונה בשם הגר"א ז"ל העליונים אומרים בו הלל, וכ"ה בילקוט, רק ששם כתוב שירה במקום הלל, וכ"ה בת"י כאן ויליף דין עילאי משבחי למארי עלמא, וכן להלן בעיקר שא"ל דבקה עליונים אומרים בו שירה (ושם נקט לשון שירה אידי דסיפא דנפק כ"י עתידין לומר שירה ומש"ל א"ה), אבל לשון כל בעולם כולו הכתוב כאן אינו מבורר ויהי, ואפשר ענין ההלל בפסח לעליונים קודם גאולת מצרים הוא על פתיחת אוצרות טללים שמימים (וכ"ה [ישעיה כו] הקיצו ורגעו וגו' כי על אורות טלך): (לז) ואוצרות טללים נפתחים בו. ולכן היה מחלת ברבות בטל, ולכן אמר מטל ולא טל פסח, שר"ל מן הטל הידוע שהיו נפתחים אוצרותיו (ולשון אוצרות טל לא נמצא במקרא, אלף דשמע ברע"ב דמגינה [ובן] דמדכתיב ופתח ה' כן את אוצרו הטוב וגו' לתת מטר וגו' יש בכלל ג"כ אוצרות טללים, דדיוק מיי' לכלל הני יש ג"כ אוצר של פורעניות ע"ש, ומקאמר הכה שנתחנן בליל פסח, משמע דאתא כ"י יהודה ברש תענת דק"ל כוונ' דיעבור לפני התיבה כ"י הראשון של פסח, האחרון [כמוסף] אינו מוזכר גסם, וממילא מוזכר טל כמנהג הירושלמי להכיר על בימות החמה (ועיין בגמ"ס פ"ג מ"ג) וכן יסד הקלירי פוטיו טל כמוסף י"ט ראשון של פסח, ואע"ג דכמוסף הוא דמתחילין לר"ה, היינו שטמא כדאמרינן בירושלמי שם וכתיבו הרא"ש ובר"ן וש"פ שבערב לית כל עמא תמן, אבל הואי הו"ן מתחיל מתעבר שבו נפתחין אוצרות טללים כדכבא [ג] (וכן

[ב]—והוא—משין—מעלו—של—הכל—שהצד—בא—יצחק—לקחו—כמש"ל פל"ה אות' לו' ועדיין לא פלע מינה לתקט בשלימות, עד שנה משה שכתוב בו ויסתר וגו' כי ירא מהביט וכמ"ס בת"י: [ג] ובבאן סמך לדעת הפ"ח סימן ק"ד שיהי' וכול להזכיר מתעבר וכן אם טעה ולא הזכיר גסם מתעבר אינו חוזר, ועמ"ס נחידושי ריש תענית כזה בס"ד: [ד] ולא עוד אלף שג"ל כה"ג שכל לזכר את אביו כזה אף בלא טעמא דאחיו חייבת כבודו, ואף בנתקרה דאמרי' שם שיהי' בשמו שאם אביו מקשר שלא יזכר קדוש על אמו ושמע לו דכבוד האב קודם לשל אס, והביאו רבי' גי"ד ס"ס שע"ו מהכל בו, ולכאורה ל"ע דכיון שאמו מתה ואין עליה עוד חיוב לכבוד אביו, והבן הייב לכבוד קודם גסם נשותה, א"כ למה לא יהיה כמו נתקרה דשייבס שוין (ובהמת הרא"ה ב"ד ס' ע"ו ס"ד פסק דלא כמח"ס), אלף והאי סברתו כיון שאינו מקפיד ה"ל במנהג לאביו וע"י אין לו לשמוע לאמו אפי' מתה או נתקרה (אבל לשון מהר"ם דקולה הטעם בקדומת כבוד אב לשל אס לא משמע כן, ועיין תשובת הג"מ עקיבא אייגר ז"ל ס' ס"ח בזה, כ"כ חכם ח"י): [ה] ועיקר הכוונה י"ל שרמזה רבקה על נפשי שהוא המ"ל שנקראת נפש, שהיא שכינתא דהודעת לרבקה כמ"ס בזה [קמני] ואמרה כשם שמדתי היא מקור הברכות, וא"ל ח"י לחול שם קללה, כן לא תוכל לחול עלי בזה שאני מצוה אותך שנאמר לי ברה"ק דשכינתא אודעת לי, ו"ש לאשר אני מצוה כו', ששם אני שהיא השכינה הוא ציוו הלוה הלך):

פרקי דר"א הגדול

לפסח, וזיתו מזוקק, דעל שניהם נאמר ופעם אחת מעמיהם ולא נזכר במקרא קרבן כאן (ואשר ר"ל כעין פסח עשאתי מעמיהם, עליו וראשו על כרעיו כו'), וזכור (סס) וע"ד עבדת ב' תשלין כו', והוא כעין ב' תשלין שאנו עושין א' זכר לפסח כדאיתא בספחים [קידן]: (מה)

הארץ ארץ שמה שמזיחה רוב דגן ותירוש, ולשון על כו' על כו' דנקט וכן לקמן ר"פ ל"ה משמע ש"ל שב' אלו כן עיקר הכרבות י', כי שמים וחרצין וז"ל סוללן י' ברכות שכן ה"ח וה"ג, ובזמן ר"ס קרי לעשר ברכות אלו דיעקב נחלת יעקב דישעיה ע"ש, וז"ל בזה יתרו [פג] והיונו נחלת יעקב

(מה) ואחר לעשות לו מעמיהם לאכול רחגינן הפסח אינו בא אלא על השוכע. (מו) נכנס ואמר לו [בראשית בן] קום נא שבה ואכלה מצידו. אמר יצחק [סס] (מו) הקול קול יעקב ביהוד השם הקול קול יעקב בהגיון תורה. ולא עוד אלא (מה) בטמבריון בשמים הקול קול יעקב השמים רועשים. רבי יהודה אומר (מט) עשר ברכות ברך יצחק ליעקב (נ) על טללי שמים ועל דגן הארץ כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם שנאמר [סס] ויחן לך האלקים מוטל השמים וגו'. ובשיעור יעקב מאת פני יצחק אביו (נא) יצא מענטר כחוקן, וככלה בקשוריה (נג) וירד עליו חזיית טל מן השמים ונרשנו עצמותיו (נד) ונעשה גם הוא גבור חיל וזכ (נד) לך נאמר [בראשית מט] מירי אביר יעקב משם רועה אבן ישראל.

פרק לג כתיב [סס כו"ב] ויורע יצחק בארץ ההוא ורע רגן אלא (ב) לקח את כל מעשר במונו (ג) ורע צדקה לעניים כד"א [הושע י"ב] ורעו לכם לצדקה. וכל

והוא וזיתו מזוקק, דעל שניהם נאמר ופעם אחת מעמיהם ולא נזכר במקרא קרבן כאן (ואשר ר"ל כעין פסח עשאתי מעמיהם, עליו וראשו על כרעיו כו'), וזכור (סס) וע"ד עבדת ב' תשלין כו', והוא כעין ב' תשלין שאנו עושין א' זכר לפסח כדאיתא בספחים [קידן]: (מה) והאחד לעשות לו מעמיהם. כתיב הלשון ומד לשום קרבן מנא, והוא ממש כעני תשלין שלנו, ואולי אפשר מ"ש לעשות לו מעמיהם סימני לו לפסח, והיונו חגיגת י"ד שאלה כדי שיאכל הפסח על האזע, וזה שמיים כאן דתינון הפסח כו' על האזע (ורשאי לעשותה כעין מעמיהם אשר אהב לדתן בזמנים [ג] הכהני רשאי לעשות לאכלן לציון שלוקין כו'); (מו) נכנס וז"ל קום נא כו'. בלשון נקשה וכבוד כתיב רע"י חזקת דבראשית וכו' בזה [קמ"ד]: (מו) הקול קול יעקב בייחוד ה' כו' בהגיון תורה. נראה שגם לדרוש ב' קולות על קול יחוד ה' כתיב וקול הגיון תורה, וכ' אלו יחוד השם ותורה כן מ"ל [דמ"ל] חסן כל יחודא דל' דאחד ועיין בהשמות זכר קי"א כו' כ"ה, בזה) ות"ת, שכן

ב' קולות שוללין כל הקולות, והקול ראשון כתיב חסר ו' שהוא בתי"ל ולכן כתיב בו ה' ולא ו' שהוא ת"ת, והשני קול מלא קול יעקב, ואולי י"ל שבדברי יעקב נמשא רמז לב' דברים אלו, כי בתי"ש כי הקרה ה' אלקיך לפני, ויחד השם שיהם כל פעולת הטבעיים (ואף המקריים) שמתנהגין בשם א"ד ואלקות אל הו"ה שמהוה את הכל ומנהיג כל הפרטים בהעלם שם האלקים, וזה הייחוד האמיתי, ובתי"ש אפי' עשיתי כאשר דברת אלו קום נא שבה ואכלה מצידו, נרמז הגיון תורה, שמהלך חלק לו כבוד לקריתו אפי' כנחש דלא בעי לאדועע לוי כתיב בזה, והוא אחר כאשר דברת אלו, והכני לקיים מצות כבוד אב שנתורה, ויורש כאשר דברת אלו תמיד דברי תורה (ולפמ"ל שדבקה ח"ל ברו"ק נאמר לה מפי שבינה י"ל ששאר דברת אלו אמר כלפי שבינה שנתורה במלת אבני שהתחיל יעקב שמופתק בטעם מן עשו כבודו כמו שפירש"י, גם אחר קום נא שבה שהוא דרך וישיבה והסיבה כתיב בתי"ל אסתתר כתיב"י ולא כתיב עשו וקום אפי' ויאכל, ובדתינון כד"ל וז"ל פ"ה ת"ת לא יאכל חמשה, ואולי י"ל לדרוש קום נא שבה לב' דברים קום תחלה לתלמי צלתי קודם אכילה וכד' יוסא בזהר מקן [קצט]: ופי' [סב] ונח"ז שבה לאכול, גם הסיק ה' במלת שבה ובמלת ויאכל [ולא אחר שב ואכל] לייחד ה"ה שבה עיני הישיבה והאכילה (ועיין בדיקאנט"י מ"ש על ויחד יצחק חרדה שרמו בזה ב' שמיני בתעמ' בני אהרן ועיין שם בדברי ותיראה הדבר מכוון למ"ש כאן בס"ד): (מה) כשמתבררין בשמים הקול יעקב ועקב השמים רועשים. כשקול יעקב בייחוד ה' ותשלה ובהגיון תורה עולה למחן השמים (ולשון מכריוס י"ל לכונו למ"ש בזה תרומה [קל"ד] והכי מכרו דודמנון כו', והוא בשעת יחוד בקי"ש ע"ש), אז רועשים השמים וכל צבאם וכדתינון בברייתא דהיכלות שהובאה ברובא סי' ס"ב (וכתובה לפנינו כפסקתא דמתן תורה חייב-מרום דתעין-ומדעתי-פ-ופעשה-שמיני-לכסא מקבלגלין גלגלי כסא ותתערשון אדני שרפ"ך וכל רוקיעים אוחותן לחללה כו', וז"ל בני"ד פס"ה ואשמע אחרי קול רעש גדול מהו אחרי אחרי שקלפתי אפי' ומכרו, וז"ל קול המולה כקול מחנה, שהוא על מחנה שלמטה בשמייתיו ומקדישין בקולם, וז"ל אח"כ בעמדה תרשנה כנטיהם שדרשו באגדה דבראשית נא עס דום ואח"ז תרשנה כנטיהם ואומרים בני"ח, ועמ"ל פ"ז אות ט"ו בס"ד: (מוט) עשר ברכות כו' כנגד עשרה מאמרות. כ"ה גם בייק"ר סי"פ ל"ד וד"ר פ"א (והריקאנט"י פ' זו [ב] הבה מאמר נהגה והנהגו ב"כ מן האגדה דבראשית פ"ד יעקב ויוסף זה נחברך בעשר וזה בעשר, וכמו שהנהיגו בהגותו שם בס"ד ע"ש), והוא שומר הקלירי [ביוצר יוס' א' של ר"ה] זכר מביד צביר בעשר: (ג) על טללי שמים ועל דגן הארץ. דגן הארץ הוא מ"ש רובו דגן ותירוש, ויחסו, להארץ לפרש שז"ש ומשמני

תדען ע"ש, שכן הכשרה טובה של הכרבות נרשנו עממותיו: (נג) ונעשה גם הוא גבור חיל וזכ. כי שגבורה והבה הוא תלמי בעלם ולכן נקרא הכשרה ג"כ בשם ע"ש, ונקראו יעקב אביר כדמ"ל על שם אבירים חזקים ועצומים [וגבור חיל וזכ, הן גבורות ומסדיים שבת הוא בהסד כתיב ימוקד ה' נאדרי בכה, והן תרין עטרין דלעיל, וכלוליים שניהם באביר יעקב שהיה היסוד]: (נד) ולכן נאמר מירי אביר יעקב משם רועה אבן ישראל. מן הידוע שמתלבש יעקב בעורות גדי העינים ונתברך ע"י כן וזה ונעשה אביר יעקב, והיה בו כח להיות רועה אבן וכתיב"ל ר"פ ל"ו ובגבור כח בלל את האבן (וגם מירי אביר יעקב הן ח"ו"ג ב' ידועים היורדים לאביר יעקב):

פרק לה (א) ופי יצחק ורע דגן. כי האבות בימים ההם שהארץ הייתה צוד כענין והיו בגרים בארץ מתהלכים ממקום למקום (ועירמ"ן ר"פ מולדות שפי' שכן בארץ אשר אומר אלקיך בכל פעם ע"פ ה' וסע ויחנה וז"ל גור בארץ הושת לפי שעה) ולכן היו עובדים בריעות צאן שוכלים לגוד עמם כהאל רעו ממקום למקום, אבל לא בוריעה בארץ שלא היו יכולים לקבוע מקום בארץ [וגם מיצחק התחילה נהגת כי נר ישיבה ורעך בארץ לא להם ת' שנה ולא היה יכול לקנות לו חלק בארץ], וזהו שאמר ש"א שנתן ועבור על ציווי ה' וירעה לקבוע לו מקום ביריעה בארץ [ואף שיעקב קנה חלקת השדה בשכם, מחפור שם לדגשות שהלו קנה ולא לדרוש בה (ועמ"ל ר"פ ל"ח בס"ד) למה קנה שם לנטות אהלו בשלן], ועכ"ז חיו מאי סליק ב' בשכם עיני את דינה והוצרך לעקור דירתו משם, ונעשה המקום מוחזן לפורענות כתיב בסנהדרין [קב] ע"ש], אבל באגדה דבראשית פ"ד אמרו על שכן בארץ היו נוטע היו ורע, וכן בתוספתא פ"ו דברכות אמרו דרש יצחק הואיל ואין הכרכה שורה אלא במעשה ידיו עמד ורע שאל' ויורע יצחק וגו', וכן אמרו עוד באגדה דבראשית על מאה שערים שחדן מפני המעשרות, משמע דכ"ל דרע חמש, ואף לדברי הפר"ח, ביצחק לבדו הוא שמתה כתיב, אבל בשאר בני כגלות מצאנו לאחר חורבן בגלות בבל שגטו מפני ה' [ירמיה כט] נטעו גנות ואכלו את ערין וגו', ואף חז"ל חייבו מאד את עבודת הקרקע שאמרו ביבמות [סג] כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם ע"ש: (ב) לקח כל מעשר ממנו ורע דקה לעניים. שהיו גהונין במעשר מומי אבירים שהחוק במעשר שאל' ויחן לו מעשר מכל, וע"ז סמך הכתוב למקום ולא פירש במעשר שאל' ויחן לו מעשר בארץ הבה ועב"ר פ"ב: (ג) ורע דקה לעניים כד"א ורעו כו'. וז"ל בתד"א פ"ה יצחק נשתבח בדרקה שאל' ויורע כו' אפי' וירעה אלא דקה כו', וענינו שפי' הדרקה של המעשר אמשיך טפה [עיין ת"ו תיקון ט"ו וי"ו] ורע קדש ממת צדק [ויצחק הוא קן חי, ועליו נאמר כי ביצחק יקרא לך ורע] לרוע לדרקה בארץ לעניים, דלה, דלית לה מנרמא כלום, ולכן נכתב במאה שערים,

ב' קולות שוללין כל הקולות, והקול ראשון כתיב חסר ו' שהוא בתי"ל ולכן כתיב בו ה' ולא ו' שהוא ת"ת, והשני קול מלא קול יעקב, ואולי י"ל שבדברי יעקב נמשא רמז לב' דברים אלו, כי בתי"ש כי הקרה ה' אלקיך לפני, ויחד השם שיהם כל פעולת הטבעיים (ואף המקריים) שמתנהגין בשם א"ד ואלקות אל הו"ה שמהוה את הכל ומנהיג כל הפרטים בהעלם שם האלקים, וזה הייחוד האמיתי, ובתי"ש אפי' עשיתי כאשר דברת אלו קום נא שבה ואכלה מצידו, נרמז הגיון תורה, שמהלך חלק לו כבוד לקריתו אפי' כנחש דלא בעי לאדועע לוי כתיב בזה, והוא אחר כאשר דברת אלו, והכני לקיים מצות כבוד אב שנתורה, ויורש כאשר דברת אלו תמיד דברי תורה (ולפמ"ל שדבקה ח"ל ברו"ק נאמר לה מפי שבינה י"ל ששאר דברת אלו אמר כלפי שבינה שנתורה במלת אבני שהתחיל יעקב שמופתק בטעם מן עשו כבודו כמו שפירש"י, גם אחר קום נא שבה שהוא דרך וישיבה והסיבה כתיב בתי"ל אסתתר כתיב"י ולא כתיב עשו וקום אפי' ויאכל, ובדתינון כד"ל וז"ל פ"ה ת"ת לא יאכל חמשה, ואולי י"ל לדרוש קום נא שבה לב' דברים קום תחלה לתלמי צלתי קודם אכילה וכד' יוסא בזהר מקן [קצט]: ופי' [סב] ונח"ז שבה לאכול, גם הסיק ה' במלת שבה ובמלת ויאכל [ולא אחר שב ואכל] לייחד ה"ה שבה עיני הישיבה והאכילה (ועיין בדיקאנט"י מ"ש על ויחד יצחק חרדה שרמו בזה ב' שמיני בתעמ' בני אהרן ועיין שם בדברי ותיראה הדבר מכוון למ"ש כאן בס"ד): (מה) כשמתבררין בשמים הקול יעקב ועקב השמים רועשים. כשקול יעקב בייחוד ה' ותשלה ובהגיון תורה עולה למחן השמים (ולשון מכריוס י"ל לכונו למ"ש בזה תרומה [קל"ד] והכי מכרו דודמנון כו', והוא בשעת יחוד בקי"ש ע"ש), אז רועשים השמים וכל צבאם וכדתינון בברייתא דהיכלות שהובאה ברובא סי' ס"ב (וכתובה לפנינו כפסקתא דמתן תורה חייב-מרום דתעין-ומדעתי-פ-ופעשה-שמיני-לכסא מקבלגלין גלגלי כסא ותתערשון אדני שרפ"ך וכל רוקיעים אוחותן לחללה כו', וז"ל בני"ד פס"ה ואשמע אחרי קול רעש גדול מהו אחרי אחרי שקלפתי אפי' ומכרו, וז"ל קול המולה כקול מחנה, שהוא על מחנה שלמטה בשמייתיו ומקדישין בקולם, וז"ל אח"כ בעמדה תרשנה כנטיהם שדרשו באגדה דבראשית נא עס דום ואח"ז תרשנה כנטיהם ואומרים בני"ח, ועמ"ל פ"ז אות ט"ו בס"ד: (מוט) עשר ברכות כו' כנגד עשרה מאמרות. כ"ה גם בייק"ר סי"פ ל"ד וד"ר פ"א (והריקאנט"י פ' זו [ב] הבה מאמר נהגה והנהגו ב"כ מן האגדה דבראשית פ"ד יעקב ויוסף זה נחברך בעשר וזה בעשר, וכמו שהנהיגו בהגותו שם בס"ד ע"ש), והוא שומר הקלירי [ביוצר יוס' א' של ר"ה] זכר מביד צביר בעשר: (ג) על טללי שמים ועל דגן הארץ. דגן הארץ הוא מ"ש רובו דגן ותירוש, ויחסו, להארץ לפרש שז"ש ומשמני

פרק א

מהותו של חודש ניסן

[א]

7 חודש ניסן נקבע לגאולה כבר בברכת יצחק ליעקב

כתוב בפרשת בא פרק יב פסוק ב "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה" וכתב רש"י "אמר לו זה יהיה ראש לסדר מנין החדשים שיהא אייר קרוי שני, סיון שלישי". וכ"כ הרמב"ן שציותה התורה "שימנו אותו ישראל חודש הראשון וממנו ימנו כל החדשים שני ושלישי עד תשלום השנה ב"ב חודש", וביאר שזהו כדי שיהיה זה זכרון בנס הגדול בכל עת שנזכיר החדשים יהיה הנס נזכר ב"ב". והריטב"א בר"ה דף ז הקשה, לר' אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם וממנו מונין לתקופות, מדוע אינו ר"ה לחדשים. ותירץ ד"מה שאנו אומרים דניסן הוא ראש החדשים זה למנין התורה ומנין ישראל, שגזר הקב"ה למנות. שלא אמר הכתוב ראשון הוא לחדשי השנה אלא ראשון הוא לכם, וכן אמרו במכילתא החדש הזה לכם, אבל לא מנה בו אדם בהראשון".

ויש להתבונן מה טעם ציוה השי"ת לעשות "זכר לנס" קודם שנעשה הנס והיו עוד בארץ מצרים. דבשלמא מה שציוה לעשות את הפסח עוד קודם

אחר חדש ניסן. וכ"כ בגט פשוט ס' קכו ס"ק ל"ה, אך בס' קכ"ז סוס"ק ל' כתב שמ"מ יש לזהר מלהשתמש בשמות החדשים של הנוצרים.

[ב] עוד כתב הריטב"א "ויונתן בן עוזיאל תרגום בירח האיתנים בחג, בירחא דעתיקא קרוי ליה ירחא קדמאה והשתא קרוי לה ירחא שביעאה, תרגמו לדעת ר' אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם, והוא היה ראשון לחדשים קודם מתן תורה, וההיא דמכילתא נמי כר"א רהטא דאילו לר' יהושע אף ראשון לאדם הראשון".

[א] עוד כתב "ועל כן אין לחדשים שם בתורה אלא יאמר בחדש השלישי וכו' וכמו שתהיה הזכירה ביום השבת במנותינו ממנו אחד בשבת ושני בשבת וכו' כך הזכירה ביציאת מצרים במנותינו החדש הראשון והחדש השני והשלישי לגאולתנו שאין המנין הזה לשנה שהרי תחלת שנותינו מתשרי וכו'". ובעין יעקב להר"י בן חביב בריש מגילה נקט שלפי הרמב"ן הנ"ל אין איסור לקרות שמות לחדשים כמו השמות שנוהגים בהם אומות העולם והנוצרים, אלא רק שאם מונים את החדשים במספר צריך להיות

תד
תה
תז
תט
תיא
תיב
תיג
תטו

תיז
תיט
תכא
תכג
תכה
תכו
תכח

תכט

תמב

בר"ל ל' אגרון יאסניק ר.א.א

15

שהתקיים "ופסחתי עליכם", הרי כתב רש"י בפסוק ו שזהו משום ש"לא היו בידם מצוות להתעסק בהם כדי שיגאלו שנאמר ואת ערום ועריה ונתן להם שתי מצוות דם פסח ודם מילה וכו". וכן מה שציוה אותם על המצה עוד קודם שהתקיים "כי לא הספיק בצקם להחמיץ", כבר הקשה האוה"ק בפסוק טו "והלא היוצאים עדיין לא יצאו" וכיצד ציוה לעשות זכרון לדבר ותירץ "הלא גם בפסח שצוה ה' לקחת שיה לבית אבות וגו' עדיין לא פסח, אלא שבזכות מצוה זו יפסח ה', גם המצה שבזכות מצוה זו ימהר לגואלם וכן היה". אך ב"החדש הזה לכם" לא ציוה את ישראל לעשות מצוה שבזכותה יגאלו, וא"כ מדוע הקדים לצוות על כך עוד במצרים.

ועוד יש להתבונן במה שכתוב בהגדה "והגדת לבנך וכו' יכול מראש חודש ת"ל ביום ההוא אי ביום ההוא יכול מבעוד יום ת"ל בעבור זה, בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך". דמדוע היתה ההו"א לומר הגדה מראש חודש הרי אינו זמן היציאה ממצרים.

ויל, דהנה כתוב בפרשת ראה [דברים טו, א] "שמור את **חדש האביב ועשית פסח לה' אלקיך כי בחדש האביב הוצאך ה' אלקיך ממצרים לילה**", ומבואר שהוצאת ה' את ישראל ממצרים מתייחסת לחודש כולו ולא דוקא לליל ט"ו בו יצאו. וכן מבואר בפסוק שהמצוה של עשיית פסח מתייחסת לכל החודש ולא רק לבין הערבים של יום י"ד בו שחטו הפסח. וכן בפרשת בא [שמות יג, ה] כתוב

שהוא קשה ואינו מתעכל במהרה כחמץ ויספיק ממנו מעט, וכן היו עושים המצרים לישראל". דלפי דבריהם הרי כיון שהשעבוד פסק מהם כשהתחילו המכות שזהו עשרה חדשים קודם שיצאו, לכן נצטוו על אכילת מצה עוד במצרים דהיה שייך שם הטעם של זכרון ללחם עוני שהיו אוכלים אותה כשהיו עבדים. והגרי"א חבר בפירושו להגדה "יד חזקה" כתב שבפסח מצרים לא היה שייך גם הטעם של זכרון ללחם עוני שהרי עדיין לא נגאלו, אלא היה בו טעם מיוחד לאותו פסח והוא שבשעת כניסתם לעבודת השי"ת לימדם במצוה זו את מידת ההסתפקות במועט ודחיית המותרות "כדי שיזכרו האדם שעיקר ביאתו לעולם בעבור שלימות נפשו".

[ג] אולם מלשון חז"ל (שהובאה ברש"י) נתן להם "שתי מצוות" משמע שמצה לא ניתנה כדי שיגאלו בזכותה אלא היה בה טעם עצמי, ומדויק מזה כרמב"ן בפרשת ראה [דברים טו, ג] שדייק מלשון הפסוק "שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני, כי בחפזון יצאת מארץ מצרים וכו'" שיש שני טעמים במצה האחד זכר ללחם עוני שאכלו בהיותם עבדים במצרים וכמו שאומרים בתחילת ההגדה הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא, והשני זכר לחפזון היציאה וכמו שאומרים בהגדה מצה זו וכו' כי לא הספיק בצקם להחמיץ. וכע"ז איתא באבודרהם ובארוחות חיים שר' יוסף האזובי אמר בשם ר' אברהם אבן עזרא "שהיה שבוי בהודו והיו מאכילים אותו לחם מצה ולא נתנו לו לעולם חמץ. והטעם מפני

והנה כי יבאך וכו' ועבדת הפסח מתייחסת לכל החודש וכיון שמבואר מהפסוקים ו מפורט היטב ההו"א לומר וכו' המהר"ל בפירוש ש"מ שבחר הקב"ה ביעקב וב קבל יעקב הברכות ובו עת בראשית בראשית כז, ט] "וכי שנ אחד הקריב לפסחו והאחד שהמהר"ל הטעים שזהו משו בין לגאולה ממצרים ובין לו במיטען עתידין להגאל". ולפי"ז מבואר גם מו במצרים עוד קודם נס היציאה לגאולה ומחמת בחירתו הוג השיבות של ראש חדשים.

שחיטת הפסח בני

הרמב"ן בפרשת בא כ **טלה בחדש ניסן בכחו הגדול** [ה] והנה לעיקר השאלה שבפסח מ שייכים טעמי מצות פסח ומצה יעוי בפרשת בא על הפסוק והגדת ל משאלה זו, וכן מהשאלה כיצד מצות בפסח (וכן כיצד אכל יצחק שהתחדשה הסיבה למצוות אלו, עליון למצוות מלבד מה שכתוב בו העפצ"ל כן שהרי התורה קדמה ל פתחה בה מצות מצה ומרור אף ש עדיין הטעם). וביאר שם דהטע

"והיה כי יבאך וכו' ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה", ומבואר שעבודת הפסח מתייחסת לכל החודש ולא רק ליום י"ד בין הערביים בו נשחט הפסח. וכיון שמבואר מהפסוקים שחודש ניסן נבחר לגאולה ולא רק יום י"ד וט"ו, מבוארת היטב ההו"א לומר ההגדה מר"ח.

וכ"כ המהר"ל בפירושו להגדה דההו"א לומר הגדה מר"ח היתה משום ש"משבחר הקב"ה ביעקב ובניו קבע חודש של גאולה שבו נגאלו ממצרים ובו קבל יעקב הברכות ובו עתידין ליגאל". והנה כבר אז"ל [פרקי דר"א פל"ב הוב"ד ב"רש"י בראשית כז, ט] "וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק, אלא פסח היה אחד הקריב לפסחו והאחד עשה מטעמים", ומבואר שהברכות היו בפסח. אלא שהמהר"ל הטעים שזהו משום שבאותה שעה נבחר חודש ניסן לגאולת ישראל, בין לגאולה ממצרים ובין לגאולה העתידה וכמו שאחז"ל [ר"ה יא] "בניסן נגאלו בניסן עתידין להגאל".

ולפי"ז מבואר גם מה שציוה השי"ת "החדש הזה" לכם ראש חדשים במצרים עוד קודם נס היציאה, דבכך השמיע למשה ואהרן שחודש זה הוא הנבחר לגאולה ומחמת בחירתו הוא שנגאלו בו ולא איפכא שמשום שנגאלו בו קיבל חשיבות של ראש חדשים.

[ב]

שחיטת הפסח בניסן היא כתוצאה מבחירת החודש להיות חודש הגאולה

הרמב"ן בפרשת בא כתב דהטעם של שחיטת הפסח הוא "בעבור כי מזל טלה בחדש ניסן בכחו הגדול, כי הוא מזל הצומח, לכך צוה לשחוט טלה ולאכול

בשעת היציאה הוא רק "דבשכיל זה מוטל עלינו החוב לקיים ולעשות מצוה זו ולא נהיה כפויי טובה וכו'". והיינו, דמצוות אלו לא התחדשו מגאולת מצרים אלא איפכא, בזכות מצוות פסח מצה ומרור התחדשה סיבה לגאולת ישראל ממצרים (וע' במשנ"ת לקמן אות ג) שהטעם העליון של מצה הוא ביטול ע"ז. ולפי האמור הרי יסוד זה מבואר מלשון הפסוק "החדש הזה לכם וכו'", דמחמת מעלתו נגאלו בו ולא איפכא שמעלתו היא מחמת שנגאלו בו.

[ד] והנה לעיקר השאלה שבפסח מצרים לא היו שייכים טעמי מצות פסח ומצה יעויין בבית הלוי בפרשת בא על הפסוק והגדת לבנך שהוכיח משאלה זו, וכן מהשאלה כיצד אכל אברהם מצות פסח (וכן כיצד אכל יצחק פסח) קודם שהתחדשה הסיבה למצוות אלו, שיש טעם עליון למצוות מלבד מה שכתוב בתורה (והוסיף דעכצ"ל כן שהרי התורה קדמה לעולם והיתה כתובה בה מצות מצה ומרור אף שלא היה שייך עדיין הטעם). וכיאר שם דהטעם שהתחדש

'לא היו הם שתי ד קודם ו "והלא ז בפסח זו יפסח ה לכם" לצוות

ש חודש זה לא ר הגדה

ועשית ומבואר ט"ו בו ש ולא ז כתוב

ז ויספיק ישראל"ם קודם במצרים וני שהיו

ה" כתב עם של י, אלא שבשעת זו את ת "כדי בעבור

אותו להודיע שלא בכח מזל יצאנו משם אלא בגזירת עליון". עוד כתב הרמב"ן שלדעת רבותינו [שמור"ר טו, ב] טעם השחיטה הוא משום שהיו המצרים עובדים אותו ציוה השי"ת "להשפיל אלהיהם בהיותו במעלה העליונה שלו" והיינו להשפילו דוקא בחודש ניסן שמזלו הוא טלה.

ולפי הרמב"ן מבואר, שלא רק שזמן השחיטה של הפסח נקבע לניסן בגלל מעלתו שהוא חודש הגאולה כמבואר לעיל, אלא גם עיקר הענין של הפסח ושחיטתו הוא בגלל בחירת החודש להיות חודש הגאולה וכדי להודיע שלא מזל החודש גרם, ואילו היה נבחר חודש אחר לגאולה היתה המצוה לשחוט מזל אחר. וא"כ מבואר היטב מה שהקדימה התורה את המצוה של "ראשון הוא לחדשי השנה" לשחיטת הפסח, שהרי מצוה זו היא שגררה אחריה את מצות שחיטת הפסח (אך לפי טעמם של חז"ל בחירת החודש לא גרמה את שחיטת הפסח אך מ"מ היא קדמה לה כמשנת"ל).

ועו"ל בזה, דכיון שציותה התורה להחשיב את חודש ניסן ע"י שמנין החדשים יתחיל ממנו, היה מקום לטעות שזהו משום שמזלו של החודש "סייע" ביציאה, ולכך סמכה התורה את שחיטת הפסח למנין החדשים כדי לבטל ולהפקיע טעות זו. ושו"ר כע"ז בכלי יקר שכתב דהתורה ציותה לשחוט הטלה לעין כל כדי לאפוקי מטעות שיאמרו "שמפני חשיבות מזל טלה המשמש בחודש זה נעשה חודש זה ראש לחדשי השנה" ולא ידעו כלל שזהו זכר ליציאת מצרים. והיינו דלפי הכל"י הטעות היא שלא ידעו כלל מיצ"מ ויסברו שכל מעלת החודש היא משום המזל ואילו לפי האמור כאן, הטעות היא שיחשבו שהמזל סייע ליצ"מ.

[ה] משמעות הרמב"ן שהענין להשפיל אלהיהם הוא כדי להגדיל ולהאדיר את האמונה בהשי"ת. אולם רש"י שם כתב דלפי שהיו שטופים בע"ז אמר להם משכו וקחו לכם, ונראה שכונתו דמה שהיו שטופים בע"ז עיכב את הגאולה משום שאיכא טענה הללו עע"ז והללו עע"ז.

[ו] והוסיף הכלי יקר, דלכך המצוה לקחת אותו היא בעשור לחודש דוקא, דבשליש הראשון של החודש או מזלו יותר בתקפו והמצוה היא "להודיע חולשת בכור המזלות ובלקותו ילקו כל בכורי מצרים אשר שמו כסלם בכבור המזלות וכי".

קידוש החודש

הרמב"ן כתב שם ג שהמזל המצרים עובדים או פהינתו במעלה העליונה מצרים, והיינו דלפי חז"ל שהמצרים עבדו אותו. ו להחודש הזה לכם וכו'. א פהטעים שניסן הוא בכור את ישראל ממצרים דוק למנוע מישראל מלצאת, אלהיהם של מצרים זה להודיע השנה, דכל זה הו זהפס של חז"ל י"ל דסמ הפסח משום שתרוייהו המזלות.

ובאמת, לא רק ממ המזלות והשגחת השי"ת, ביהושלמי פ"ג דכתובות אחר ונמלכו ב"ד לעבר, ב"ד וכמו שהאריך בזה ההודיע שמעינן שהטבע בהשגחת הבורא ולא בכ פסחו לקידוש החודש, דו בהשגחת הקב"ה בלבד.

קצת דיני קידוש הלבנה, כתבתי למעלה (בחלק א, שער האותיות - אות ק, ר"ה יש מצוה התלויה בה), יעויין שם.

ו. גרסינן במסכת סופרים (פ"ב ה"א), אין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם ובגדיו נאים. וכתב בהגהות מרדכי, דאם מברך בחול, יש לו ללבוש בגדי שבת. וכן הוא בהגהות מיימוני (הלכות ברכות פ"ה ה"ז אות ס'), מהר"ם כשהיה מקדים לברך בחול פן יעבור הזמן, אז לבש הסרבל המכובד שהיה לו.

מנהג יפה במלכות ארץ ישראל וסביבותיה, שאומרים פסוקים ומאמרים אחר ברכת הלבנה, אחר כך קריש דרבנן. ונכון לומר מזמור (תהלים ק"ג) 'הללויה הללו אל בקדשו' כו', תנא דבי רבי ישמעאל אילו לא זכו ישראל אלא לקבל פני שכינה פעם אחת בכל חודש וחודש דים, אמר אב"י הלכך מברכין מעומד (סנהדרין מב א). וקבלה מהחסידי מהר"ד יהודא ריגנשבורג"א, לומר 'קול דודי הנה זה בא מרלג על ההרים מקפץ על הגבעות. דומה דודי לצבי או לעפר האילים הנה זה עומד אחר כחלנו משניח מן החלונות מציץ מן החרכים' (שיר השירים ב, ח-ט), עכ"ל. וענין הקדיש הוא, שיחגלל ויתקדש ויהיה שם רבא שם מלא, ואז תהיה אור הלבנה כאור החמה.

ז. 'החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה' (שמות יב, ב). הנה, יש כפל לשון בזה

הפסוק, אמר שהוא ראש חדשים, ואמר שנית ראשון הוא לכם. ואפשר, שהפסוק מדבר משני עיבורים, מעיבור החודש ומעיבור השנה. 'החדש הזה לכם' הוא קידוש החודש, כמו שפירש רש"י (שם בפסוק). 'ראשון הוא לכם', זה אמר לענין עיבור השנה. וכדאמר שמואל (ברכות י ב) אין מעברין ניסן בניסן,

ותמיד ניסן הוא ראשון. אבל דרך רמז נוכל לומר, דהפסוק רומז, החודש הזה לכם ראש 'חדשים', כלומר, החודש כולו הוא ראשי חדשים, כי כל יום ויום הוא כראש חודש, וכמו שכתב הטור סימן תכ"ט בשם מסכת סופרים (פכ"א ה"ג), דאין מתענין בניסן מפני שבאחד בניסן הוקם המשכן, וי"ב נשיאים הקריבו קרבנם כו'.

ח. ונראה לע"ד, מנהג טוב לקרותי בכל יום ויום פרשת הנשיא של זה היום, כי כל נשיא ונשיא היה לו סודות גדולות, אשר המשכבו שפע הרוחניות כל אחד לשבטו כל ימי עולם. ולא לחנם כתבה התורה (במברך ז, יב-פג) כל

לפי שלא רצו נשים ליחן נומיהם לבעליהן במעשה העגל, לכך נתן להן הקדוש ברוך הוא שכרן, שיהו משמרות ראש חודש יותר מהאנשים. ושמעתי מאחי הרב ר' יהודה, טעם לדבר, לפי שהמועדים נתקנו כנגד אבות, פסח כנגד אברהם, דכתיב (בראשית יח, ו) 'לושי ועשי עגות', ופסח היה (פסיקתא רבתי פ"ו). שבועות כנגד יצחק, שתקיעת שופר של מתן תורה היתה בשופר מאילו של יצחק (פרקי דבי אליעזר פל"א). סוכות כנגד יעקב, דכתיב (בראשית לג, יז) 'ולמקנתו עשה סכת'. וי"ב ראשי חודשי השנה, שגם הם נקראים מועדים, כנגד י"ב שבטים. וכשחמאו בעגל, נטלו מהם ונתנו לנשותיהם, לזכר שלא היו באותו חמא, עכ"ל (הטור). ואומר ר"י (במרדכי במעלה פ"ג סי' תח"ו), דמלאכה כבדה אסורה אף לאנשים, והביאו הבית יוסף.

עוד שם בבית יוסף, כתב רבינו ירוחם (נתיב י"א ה"א), נראה לי, דלאותם שנהגו שלא לעשות מלאכה, אין להם לעשות שום מלאכה, כי ראיתי כמה נשים טועות ואומרות, אין לנו למוות אבל נעשה מלאכה אחרת, והיה להן או לאסור כל מלאכה לפי מנהגן או להתיר כל מלאכה, עכ"ל. ואני ראיתי נשים נוהגות שלא לעשות מלאכה להשתכר, אלא חופרות בגדי כלי בית. ונראה, שגם זה אין לעשות, שמאחד שנהגו שלא לעשות מלאכה, צריכות ליהדר מלעשות בו כלל. ואפשר, דמעיקרא הכי קבילו עליהו לשנותו מחול ממש, ולא לאסור במלאכות שאין עושות להשתכר, עכ"ל. וראוי לחוש לדברי רבינו ירוחם.

ד. בענין ברכת הלל בראש חודש, יש פלוגתא דרבנן. יש אומרים שהצבור מברכין עליו בתחילה לקרוא את הלל ולכסוף יהללך, והיחיד אין מברך עליו. ויש אומרים שאף הצבור אין מברכין עליו, לא בתחלה ולא בסוף, והו דעת הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג ה"ו), וכן נוהגין בכל מלכות ארץ ישראל וכל סביבותיה (ש"ע או"ח סי' תכ"ב ס"ב). ורמ"א כתב בהג"ה (שם), לברך גם יחיד, כסברת הרא"ש (ברכות פ"ב ס"ה), ורבנו חם (שם יד א, תוד"ה ימים). וכתב (הרמ"א כאו"ח שם), ומכל מקום יזהר אדם לקרוא בצבור כדי לברך עליו עם הצבור. ונראה בעיני, שכלל וכלל לא יברך היחיד לא בתחלה ולא בסוף, ואף בצבור קשה עלי לברך, כי ראיות של אותם שאין מברכין ראיות חזקות כמבואר, עיין בדבריהם. ונהי דבצבור מברכין, הו דלא לוסף לברך ביחיד כי ספק ברכות לחלק. וכן נוהגין הספרדיים שלא לברך.

יד רמ"ה

יא. כ"כ במטה משה ח"ד סי' תקמ"א משמו. ופלא, שבמג"א זכר בבאה"ט ושאר אחרונים העתיקו הדבר בשם ר' יהודא החסידי.
יב. נראה דרבינו מאחד ב' הפירושים לאחד. על מ"ש 'החודש הזה לכם' זה קידוש החודש, וכמ"ש רש"י שהירח מתחדש יהיה לך ר"ת. ועל מ"ש 'ראשון הוא לכם' הכוונה שניסן יוצא תמיד ראשון למנין החדשים, דאיחא בסנהדרין יב ב, דשמואל סובר שאין מעברין את השנה כיום

ו. ראה ביאור הלכה סי' תי"ז ס"א, בביאור דברי רבינו ירוחם ופירושו.
ז. כ"ה שיטת הר"יף שבת כ"ב, בהל' חנוכה, ורבינו יונה ברכות יד, א.
ח. בהגהות מרדכי בפנינו ליחא. אולם כ"ה כפי שלטי הגבורים שעל המרדכי ברכות פ"ח סי' קפ"ט אות א'.
ט. כ"ה מנהג בני ספרד. וכ"כ בסידור בית יעקב (עמרין). אבל בסידור השל"ה (שער השמים), כתב לומר עלינו וקדיש יתום, וכ"ה בסידור התניא.

ע"כ נתקשה ומיושגי כל הקי דוק כי הקלרתי למוצן למצין [תקס"ג] ז.

החדש הזה לכם ראש חדשים, כי שליח כל ימי → החדש הם קדושים כראשי חדשים, והנה חדש ניסן כולו ראשי חדש אשר כל יום כולו מחדש אי והנה שלשים חדשים שהם צי שנים ומחלה והיונו שנחלקו צ"ש וצ"ה אי נח שנצרה או שלא נצרה וכי חוסי פ"ק דעירוצין [י"ג]: דלדיקים ועמך כולם לדיקים בדואי נח שנצרה ונח להם ולדורם ע"ש ועפ"י אעפ"י שצתשרי נצרה העולם מ"מ הי כלא הי ונח שלא נצרה אך בניסן יליחת מלרים אז נצרה העולם ממש שנצרה ישראל ונח שנצרה והיונו צי שנים ומחלה שנחלקו צ"ש וצ"ה רמז לחדש ניסן הני"ל. [תקצ"י]. L

דברו אל כל עדת ישראל לחמור בעשור לחדש הזה, דקדק לומר אל כל עדת ישראל להיות זאת הלווי צריה ועדיין הי צהם רשעי ישראל העתידים למוח צימוי אפלה שהי נמשכים עד י"ג צניסן כמבואר מזמן מכה הארצה שכי רמזין ריש הסדרה ע"ש וצריצו צחיי, נמלא שהי גלוי לפניו ית"ש כי יש צחוך עם צני ישראל אנשים אשר לא עליכם ויהי הלוויי הזאת כי ימותו קודם משו"ה הולך לפרט כל

אין הלבנה נראי אלא עם תחלת ליל הככבי ורא"כ אם נאמר שהי צסוף היום ממש ונראי הלבנה נמלא שהוקדש החדש ציום שער ומשילאו הככבי ה"ל לילה השייכות ליום צי צחדש ונמלא שכשהלך משה מלפני הקצ"ה לאמר לישראל פי הפסח כבר הי צי לחדש ורא"כ צלרי לי צי שצחות דשולין ודורשי ואם נאמר שכבר הי לילה כשנראי הלבנה והוקדע החדש צאוחה לילה דהיונו שיהי אז יום אי לחדש רא"כ לא נדבר הקצ"ה עמו ציום כ"ח צלילה, וי"ל קי מתולת צירך הצרתה צהקדים כי כל חשבון וקודש ירח הכל תלוי צא"י וידוע כי מלרים הוא דרומי מערבית לא"י וגלגל היומי כסוצ צמזרח למערב מקדים צא"י ומאחר צמזרח ומתעכב ליל הככבי צמלרים אחר אי זמן מה והי אז צמלרים עדיין יום וכבר שקעה החמה צא"י ואז נראית הלבנה והי מלאכי השרת מעידי שראו הלבנה צא"י צלילה השייך ליום של אחריו נמלא אע"פ שצמלרים הי עדיין יום דמשו"ה דבר הקצ"ה עמו מ"מ נחשב החדש מיום המזרח כיון שכבר הי לילה צא"י והי יום ר"ח ציום המזרח. והנה הירח הנראה למרע"כ צמלרי הי יותר גדולה כבר ממה שהי צא"י כשנראי למלאכי השרת והי לריך לשער לעי ערך הילוכה מא"י למלרים והוא חשבון דק מאוד

שער יוסף

במראות הנבואה, וגם מרע"ה הראה לישראל ואמר להם כזה ראו וקדשו והכא משמע שהקב"ה הראה למרע"ה בעליל ולא בנבואה, ולישב כל הנ"ל ג"ל בהקדים כי כל חשבון הירח תלוי בא"י וידוע כי מצרים היא מערבית דרומית לא"י וגלגל היומי הסובב ממזרח למערב מקדים בא"י ומאחר במצרים, נמצא שמתעכב צאת הכוכבים בארץ מצרים זמן מה אחר א"י כי א"י הוא במעלה ס"ו ממערב למזרח וארץ מצרים במעלה ששים, ע"י במפת הארץ ובנצח ישראל פליג קצת על זה, נמצא שיש הילוך ששה מעלות מא"י למצרים ומתאחר הגלגל בקירוב לעשרים מינוטין ואו הי' במצרים יום ובא"י כבר שקעה החמה ונראית הלבנה ולא נראית למרע"ה במצרים, והיו מלאכי השרת מעידי שראו אותה בא"י בלילה השייכות ליום מחרת וקדשו החדש על יום מחרת והקב"ה הראה למרע"ה ג"כ אותה הצורה במראית הנבואה, ולמדו ג"כ עפ"י מה שיראה הלבנה אח"ז בעשרים מינוטין במצרים ותהי כבר קצת יותר גדולה, איך יכול לחשוב ולשער מזה אופן הראותה וגדלה מה שהיתה בעשרים מינוטין קודם לזה כ"י לחקור עדים כזה ראייתם או כזה, והלך משה ואמרו ג"כ לישראל ותראה להם בלילה בתחלת צאתה במצרים כזה ראה וקדשו, ושפיר נתקשה בזה, והוצרך ג"כ לעדות מלאכי השרת ולראיית הנבואה, והי גמי שתי שבתות, ואפ"ה נדבר עמו ביום וא"ש עכ"ל בחיי תורה, עד כאן לשון הח"ס שם, וע"י בשו"ת ח"ס חלק ו' סוף ס' ליה מהני"ל.

ד) יען שהח"ס מסיים: "דוק כי הקצתני במובן למבין" אביא מה שראיתי בכ"י בסוגי אין מעברין ניסן בניסן, שכי בשנת תקס"ה, שהעתיק שם מאמר הנ"ל מחיי תורה שלו בהסבר יותר וד"ל: ... ע"כ נ"ל להעתיק כאן מ"ש בחיי תורה שלי פי בא וד"ל, החדש הזה לכם אחז"ל נתקשה מרע"ה ברא"י הלבנה וצ"ע מאי קושי יש בזה תו יל"ד במדרש הובא בפייט דפי' החדש שהי' הקב"ה כביכול מצטרף עם משה ואהרן להיות ב"ד ומלאכי השרת הפירו עדות החדש והקב"ה אמר מקודש פקודש, וקי' הא קח"ל ר"פ ראוהו ב"ד שאם הב"ד בעצמן ראו הלבנה א"צ לעדים שלא תהי' שמיצה גדולה מרא"י, וא"כ ה"כא הרי הראה הקב"ה הלבנה למשה ואהרן ומה צורך לעדותם של מלאכים, תו קשי' לי טובא כיון שהי' זה בין השמשות שהרי הקב"ה לא נדבר עמו אלא ביום והנה תחלת החדש אין הלבנה נראית אלא עם תחלת צאת הכוכבים וע"כ שדיבורו של הקב"ה עם משה הי' אז ברגע סוף היום ממש ונראי' הלבנה וקידש החדש באותה הרגע ויצאו הכוכבים והי' אז ליל ב' ניסן, ועד שהלך מרע"ה ואמרו לישראל כבר היה יום בחדש ובצר לי' יום א' מב' שבתות דר"ג וע"י במגלה פי' הקורא למפרע למ"ד ע"א גבי בצרי להו יומי שולחנות, ועפ"י ס"י תכ"ט וק"ל ואם נאמר שכבר היה לילה כשנראית הלבנה ונתקדש הלילה ליום ר"ח, א"כ נדבר הקב"ה עמו בלילה, וע"י מה שנתקשה מאוד מר דודי זקני מהו' משה פ"פ בפירושו על המכילתא ר"פ החדש הזה לכם במ"ש שראה מרע"ה הלבנה

7 יט פֶּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הַרְבִּיעִי וְצוֹם
 הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֶשְׂרִי יִהְיֶה
 לְבֵית־יְהוּדָה לְשִׁשּׁוֹן וְלִשְׂמֻחָה וְלִמְעֻדִים טוֹבִים
 וְהָאֵמֶת וְהַשְּׁלוֹם אָהֳבוּ: פ כֹּה אָמַר יְהוָה
 צְבָאוֹת עַד אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וְיֹשְׁבֵי

יט פֶּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
 צוֹמָא רְבִיעָא וְצוֹמָא
 חֲמִישָׁא וְצוֹמָא
 שְׁבִיעָא וְצוֹמָא
 עֶשְׂרִיא יְהִי לְבֵית
 יְהוּדָה לְבִיעַ וְלַחֲדָא
 וְלִמְעֻדִין טְבִין וְקוּשְׁטָא
 וְשְׁלָמָא רְחִימָא: כ פֶּה־אָמַר
 יְהוָה צְבָאוֹת עוֹד

דַּיִיתוֹן עִמָּמִין וְיִתְבֹּ
 קְרוּיִן סְגִיאָן: כֹּה וְיִהְיֶה
 יִתְבִי חֲדָא עִם חֲדָ
 לְמִימְר גִּזְיִל מִיִּזְי
 לְצִלָּאָה קָדָם יְיָ וְלִמְתַּבְּנִי
 אוּלְפָן מִן קָדָם יְיָ
 צְבָאוֹת דִּין לְדִין יִימֹ
 אִזְיִל אִף אָנָּא: כב וְיִיתוּ
 עִמָּמִין סְגִיאִין וּמְלָכֵי
 רְבִרְבִין לְמַתְבַּע אוּלְפָן מִ
 קָדָם יְיָ צְבָאוֹת בִּירֻשָׁלַיִם
 וְלְצִלָּאָה קָדָם יְיָ: כג פֶּה־אָמַר
 יְהוָה צְבָאוֹת בְּיוֹמֵי
 הָאֲנֹן דִּי יִתְקַפּוֹן עֶשְׂרִי
 גְבָרָא מְפָל לִישְׁנֵי עִמָּמִיא

(כג) עשרה אנשים. משו

מצודת

(כא) פִּלְלוֹת. ענין תפלה. כמו
 וְלִבְקֶשׁ. מלשון בקשה ושאלה:
 כמו עצמו לי אלמנותיו (יחזק)
 אחיזה. כמו ויחזק בכנף מצי
 הגוים. רוצה לומר אומות בעי
 הוא שולי הבגד: יהודי. כל יי
 לפי שהמלוכה היה משבט ז

לומר והחזיקו וגו', וכן דרך
לארבע נ

אושִׁיבך באהלים (הושע
 (כא) אֲלֶכְהָ גַם אֲנִי. כתרגומו
 אנא: (כב) וּבָאוּ עַמִּים, ו
 במספר, וכן עצמו [לי] אלכ
 טו ח) בענין הבמות. והעני
 ויונתן תרגם ומלכוון רברבן
 ההמה אשר יחזיקו. זה שז

(כג) והחזיקו בכנף איש יהו

רש"י

רעת רעהו. הזהיר על שנאת חנם, והיא שהחריבה צום המקדש שני: (יט) צום הרביעי. לוס של תמוז
 שהוא רביעי למדעים: צום החמישי. של אב: וצום השביעי. שלשה נחשתי שזו נהרג גדליה:
 וצום העשירי. של טבת:

מצודת דוד

תאהבו גם אתם: (יט) צום הרביעי. זה י"ז בתמוז:
 וצום החמישי. זה ט' באב: וצום השביעי. זה צום
 גדליה: וצום העשירי. זה עשרה בטבת: יהיה וגו'.
 בזמן הגאולה העתידה, יהיו הימים האלה לששון
 וגו', כלפי שהיו מצטערים בימים האלה בזמן
 הגולה. ולכן אמר לבית יהודה, כי להם ארעו

רד"ק

הדברים אשר צויתי אתכם, אמר השם צבאות כי
 הצומות אשר שאלתם אם תצומו באותן הימים, לא
 תצומו אבל תשמחו בהם מרוב הטובה שתהיה לכם:
 (יט) צום הרביעי. זהו תמוז, שהיו צמים בגלות ב"ז
 לחדש, יום שנקבעה בו העיר: וצום החמישי. זה
 אב, שהיו צמים בט' בו: וצום השביעי. זה צום
 גדליה כמו שפירשנו למעלה (ז ה): וצום העשירי. זה

מדרשי חז"ל

ומשפט שלום שפטו בשעריכם. (אבות פ"א מ"ח).
 (יט) כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וגו'. קרי להו
 צום וקרי להו ששון ושמחה, בזמן שיש שלום יהיו
 לששון ולשמה, אין שלום צום. אמר רב פפא הכי
 קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה, יש גזרת
 המלכות צום, אין גזר המלכות ואין שלום רצו מתענין
 רצו אין מתענין. אי הכי תשעה באב נמי, אמר רב
 פפא שאני ט' באב הואיל והוכפלו בו צרות, דאמר מר
 בט' באב חרב הבית בראשונה ובשניה, ונלכדה ביתר
 ונחרשה העיר. תניא. אמר רבי שמעון: ארבעה דברים
 היה רבי עקיבא דורש ואני אין דורש כמותו, צום
 הרביעי זה ט' בתמוז שבו הוכתעה העיר, שנאמר
 בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם
 הארץ ותבקע העיר, ואמאי קרי ליה רביעי, רביעי
 לחדשים. צום החמישי, חמישי לחדשים, צום השביעי זה
 ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם, ומי הרגו,

ישמעאל בן נתניה הרגו, ללמדך ששקולה מיתתן של
 צדיקים כשריפת בית אלוהינו, ואמאי קרי ליה שביעי,
 שביעי לחדשים. צום העשירי זה עשרה בטבת שבו
 סמך מלך בבל על ירושלים וכו'. (ר"ה יח: ע"י"ש).
 והאמת והשלום אהבו. תנו רבנן: ענף עץ עבות
 שענפיו חופין את עצו, ואיזה הוא, הוא אומר זה הדס.
 ואימא זיחא בעינן עבות וליכא. ואימא דולכא, בעינן
 ענפיו חופין את עצו וליכא. ואימא הירדוף, אמר אביי:
 דרכיה דרכי נועם וליכא. רבא אמר מהכא: האמת
 והשלום אהבו. (סוכה לב:).

תא שמע: אע"פ שנחלקו ב"ש וב"ה בצרות ובאחיות,
 כגט ישן ובספק אשת איש, ובמגרש את אשתו ולנה
 עמו בפונדק, בכסף ובשוה כסף, בפרוטה ובשוה פרוטה,
 לא נמנעו ב"ש מלישא נשים מב"ה ולא ב"ה מבית
 שמאי, ללמדך שחיבה וריעות נהגין זה בזה, לקיים מה
 שנאמר האמת והשלום אהבו. (יבמות יד:).

והנראה לענ"ד

קבלה אין נקבע להם יום מיוחד עשרה בטבת או תשעה באדר וכדומה, רק הדברי קבלה הוא על אלו המדעים דבטבת וממנו ואז מפשי שרואה ויכל להטעות בהם יום אחד, אבל לא נמייחד יום מיוחד רק ליום יום י"ט] אינו מטואר ליום יום כ"ל, רק אום הרביעי ואום החמישי ואום העשירי דהיינו המדעים אבל לא באיזה יום, ואצ"ל לך עוד ראיות ברורות בעזה"י. דהנה נראה השנה י"ט ע"ב פליגי ר"ע ורבי שמעון, דר"ע קובי אום העשירי היינו עשרה בטבת שבו סתם מלך בבל ורשב"י אומר זה חמשה בטבת שבאה שמועה לגולה וכו', וקשה דהם היו מיפק לאחר חורבן ירושע ומאי פליגי, פוק חוי מה עמא דבר ומה היו עושין בבית שני דאז היה ששון ושמחה באיזה יום היו עושין, ובבית שני היו מנאים בית שמאי ובית הלל ויתר מקבלי התורה והיאך שכתו הדבר. וגם שם מטואר דנתעשה בתמוז הובקעה העיר כמבואר ברמיה [ג"כ, ו'] ואין מתענין בשבועה עשר, ומתוך רבא דבית שני נטרב בשבועה עשר זו, ומובא בתוס' שם ד"ה זה, ובית שני חמיר לן על כן מתענין צ"ו. ותמיה גדולה היאך יכולין לחננו לעקור דברי קבלה שהוא כחורה הוא לכו לקבוע גם י"ז זו, ואי משום דקשה על הצבור, מ"מ היאך יוכלו לעקור דבר מורה בקום ועשה לאכול ולשמות ושאר ענינים שהוא מדברי קבלה בשעת השמד ח"ו כמבואר בראשונים [במבין בחורת האדם]. ועוד דר' יוחנן אמר [תענית כ"ט ע"א] אילו הייתי שם קבעתי בעשירי ורבנן אחלמא דפורענמא עדיפא, והיאך אילו היה שם היה קובע בעשירי וכי דדידיה הדבר תלוי הלא הוא מדברי קבלה כך היה ראונו יתברך וגוירא הכתוב הוא.

בבית שני כמבואר דיום שנהרג גדליה בן אחיקס היה אז יום טוב. וגם ישלחו שלוחים להודיע לגולה, וכיון שהחכמים יערכו ימים הללו א"כ נריכס לנהוג שמהם צימים הללו, ובמיד אום משנה לא יאל, אך המקומות הרחוקים לא יהיו נריכס לעשות שני ימים מספק, כי אפילו אום לא עשו לפי הקציעות עכ"פ יאלו דברי קבלה, וקל ומומר מקברת הט"ו [הינ"ל] גבי מגילה, דשם הדברי קבלה קבעו ימים, אך מאלו רמז דכל החודש כשר ואלא אף שעשה שלא על פי הקציעות בטעות, אף בדמיון בודאי לא יאל ועיקר החיוב לקרות ב"ד וט"ו כמבואר שם, מכל שכן כאן דעיקר החיוב הוא איזה יום שירלה בחודש, וא"כ אף אום אירע שאין זה יום התענית אף שהוא דרך משל ח' שבא מ"מ יאל ימי ששון ושמחה מדברי קבלה. על כן הרחוקים לא יהיו נריכס לעשות מספק שני ימים וטוב לב משמה תמיד במהרה צימיו אמן, כן נראה לענ"ד ברור בעזה"י. וצ"ל השבועי דהיינו ג' תשרי, א"כ יומר ספרא, דמחמת הרוב דאין אלול מעובר א"כ אין נריך לעשות אלול יום אחד.

ובזה נתיישב ג"כ מה שהקשו האחרונים [יד אפרים בשו"ע סי' תקמ"ט], אהא דמקשה הש"ס ר"ה י"ט ע"א ומיפוק ליה דהוה ליה יום שנהרג זו גדליה בן אחיקס, לפי המבואר בבית יוסף שם דנראה השנה נהרג גדליה ונדחה לאחר יום טוב, א"כ למה ג' תשרי ששון ושמחה. וגם קשה למה קיבלו מחילת התענית בג' זו דלזו היו מקדשין על פי הרמ"א והיה ראש השנה יום אחד, ואפילו אום באו עדים מן המנחה ולמעלה מ"מ אום שני היה א' בתשרי והוה לכו לקבוע ממיד יום ג' בתשרי. ועוד כיון שהוא מדברי קבלה שהוא כדברי חז"ל אינו יודע למה לא ידחה התענית שבת ויום טוב, עיין בבית יוסף מק"ל שם דעשרה בטבת היה דוחה שבת, עי"ש בסי' תק"כ"ט. כיון שהתענית מדברי קבלה וגם עונג שבת מדברי קבלה כמבואר בר"מ פ"ל משנת ה"א. ולפי מה שכתבתי ינחא, דבאמת דברי קבלה לא היה על יום מיוחד על כן אמרו שאינו דוחה שבת ויום טוב, וגם בתחילה קבעו אום גדליה בג' כי היו יודעים דהרחוקים עושים שני ימים ראש השנה אף דהוא חסר, וא"כ אלול הוא יום טוב עד ג' ימים לחודש קבעו אף להבקיאות בבית הוועד גם כן בג' בתשרי, כיון שהנריכה הייתה ביום וקבעו ביום ג' שיחננו כל ישראל בחד. ואחר זה בבית שני היה יום זה ששון ושמחה, כי היו יולאים ביום זה וקבעו ליום שהוא מתענין זו. ולענ"ד זה כוונת הרמב"ן [בפורת האדם] והטור א"ח סי' תקמ"ט שכתבו, אף על גב דבתי בתמוז הובקעה העיר מ"מ מתענין צ"ו זו לפי דמורבין בית שני חמיר לן, ומ"מ אום הרביעי הוא וכו', וסיום דבריו מ"מ אום הרביעי הוא עיין בבית יוסף שם שדמק עמנו מאל. ולפי מה שכתבתי זה כוונת דברייהם, דעמה מתענין צ"ו דמורבין בית שני חמיר לן, והיאך אפשר לעקור דברי קבלה, ועל זה כתבו ומ"מ אום הרביעי הוא, היינו דהקבלה לא קבעה יום רק חודש ומתענין בחודש זה א"כ יולאין דברי הקבלה, כן נראה לענ"ד בעזה"י"מ אמת ברור.

והנה שכתבתי לעיל דבמתן ששון ושמחה היו השלוחין יולאין להודיע, אחרי זה ראיתי בטורי אבן [ר"ה י"ט ע"ב ד"ה בזמן] שכתב שהשלוחים לא היו הולכין, וראיה מהמשנה כאן דעל השעה נבא היו יולאין ועל כדקן מיירי בזמן החורבן, דאי בזמן המקדש והיו יולאין על יום השמחה א"כ למה לא נפקי נמי אמתו וטבת, עי"ש. ואפשר דהוא כך, דלמה יאלו כיון דיולאין באיזה יום בחודש לא מטריחין שלוחים, ומ"מ לאחר החורבן היו יולאים על השעה נבא מפני התענית כי הוא יום קבוע מדרבנן כמו שיולאין על מנוחה, אף שהוא מדרבנן כיון שהוכפלו, אבל לעמיד במהרה צימיו שיתחיל לששון ולשמחה אין נפקא מינה כל כך באיזה יום, כן נראה לענ"ד. ועיין שם שכתב כי מחמת הספק היו עושין שני ימים שמחה, ולא נראה לענ"ד כן כמו שכתבתי למעלה, וטוב לב וגו' [משלי ט"ו, ט"ו] אמן במהרה צימיו כן יהי רלון.

[ו] ובהירורתי זה אזכור מה דקשיא לי בסוגיא דעירובין מ' ע"ב, דאיבעיא לכו ההוא דתיבי בתעניתא בעמלי שבתא מהו לאשלומי וכו', ומייתי עלה ברייתא דמניא אמר ר' אלעזר דברי דקוד אי מני סנאב בן בנימין פעם אחת חל תשעה באב להיות בשבת ודמיניהו לאחר השבת והתעניו זו ולא השלמניהו מפני שיום טוב שלנו היה, טעמא דיום טוב הא ערב יום טוב משלימין. ופירש רש"י ד"ה טעמא דיום טוב, הא בשאר השעה נבא היו משלימין אע"פ שכל השעה נבא היו ערב יום טוב שלהם, ומוכח דמותר להטעות ולהשלים בערב שבת וערב יו"ט, יעו"ש. ותמיה לי טובא, דהדבר ידוע הא דיום קרבן נחשב יום טוב ואסור בהספד ותענית הוא רק בשעה שמוחר להקריב זה. הקרבן כמבואר זה בארצות נמשנה לתוך כפ"ו

ואל"ל ודאי הוא הדבר אשר דברתי בעזה"י, דהקבלה לא קבעה יום מיוחד כלל כן המדעים ובאיזה יום בחודש שרואים מתענים, וכן צימי ששון ושמחה באיזה יום שרואין בחדשים הללו עושין ששון ושמחה, א"כ בבית שני היה כל מקום טובה כמו שהיו רואים, ואחרי זה כשמתברר הבית בשניה היו רואים לקבוע הימים הללו לכל ישראל בשוה, כההוא דתקיעות דהתקין רב אבהו [שם ל"ד ע"א] שיהיו כל ישראל בשוה כמו שכתב רב האי גאון וז"ל הוצא בראשונים [ר"ן שם ו'] ע"א מדפי הר"ף ד"ה אחקין, ופיררו חו"ל לאחר החורבן ימים הללו והיה דעת ר"ע שהלום יהיה עשרה בטבת שבו היה עם זרה לישראל ורשב"י אומר בתמשה בטבת, אע"פ שמבאין ראה מפסוקים זה אסתמכתא בעלמא. ועל כן אמר ר' יוחנן אילו היה שם היה קובע בעשירי, דזה הנריכה באיזה יום היה מדברי חו"ל. וגם סברת רבא דבית שני חמיר לן דבררו ביום שתיקה בבית שני, ומי"מ לא נעקרה הקבלה כי בחודש הזה מתענין וכו"ל. ומה שפוטו, האידנא דברלו תליא מילתא ומדרבנן אמתו מתענים בודאי אום התענה בחודש איזה יום קודם יום התענית בודאי אינו יולא, כי מדרבנן ממייב להטעות יום זה ודוקא, ואפילו בעת שהיה חיוב להתענות כגון בשעת השמד, מ"מ אום התענה קודם ובאחרו יום לא התענה, חוץ מה שעבר אדרבנן אלול אפילו דברי קבלה לא יאל כיון דלא עשה כמו שתיקנו חו"ל, כמבואר בתוס' סוכה ג' ע"א ד"ה דאמר, גבי לא קיימת מלוא סוכה דכל דבר מן החורה ותכמים תקנו דברים במנהו ו אום לא עשה כחקנת חו"ל לא יאל כלל, וכן דעת הרבינו יונה בברכות במשנה ראשונה והוצא צפרי מגדים אר"ח בפתיחה [הכוללת ח"ג אות ז']. אך בעת שהיה החיוב להתענות מדברי קבלה והוא לא התענה באחרו יום בשוגג, או שהיה חולה באחרו יום שפטור להתענות או באונס, מבואר צפרי מגדים שם דיולא מן החורה אף אום לא עשה כחקנת חו"ל, נראה לי ברור דאום לא התענה באחרו יום חיוב גמור עליו להתענות יום אחר בחודש הזה כדי ללאת מלוא דברי קבלה ואיזה יום שמתענה יאל יוד דברי קבלה עכ"פ. וכן אום אכל בשוגג דמ"מ חיוב עליו [להשלים] להתענות יום זה גם כן כמבואר בהלכות תענית שו"ע אר"ח סי' תקס"ח ס"א, ומ"מ איבד תעניתו לדן זה שמתוויב להתענות יום אחר כזה החודש, דכל החודש ומנו והיו כיום סתם דממייב להתענות יום אחר, ואלו כל החודש מוטל עליו החיוב מדברי קבלה, כן נראה לענ"ד ברור ואמת בס"ד.

(כ) כ"כ הריטב"א ר"ה י"ח ע"ב ד"ה והא ושו"ת חשב"ן ח"ב סי' רע"א עי"ש (הגהות חלקת יואב). וראה עוד בשו"ת בנין שלמה בהוספות סי' ל"ד.
 (ז) בהגהות קול יהודה מכאן עפ"י דברי רבינו שזוהו משי"ב התוס' מגילה ה' ע"ב ר"ה ובקש, שרבי לא ביקש לעקור תשעה באב לגמרי אלא לקבועו בעשירי.
 (ח) כן משמע ברמב"ם פ"ה מתענית ח"ה. אולם בספר האשכול ח"ב סי' ה' כתב שטי"ב מדברי קבלה וכ"כ הטור אר"ח סי' תקנ"ד. ועי' שו"ת משכנתא יעקב אר"ח סי' קמ"ט וצ"ל ר"ה י"ח ע"ב.
 (ט) הטעם שמבואר שם שייך רק בעשרה בטבת שכתוב בו בעצם היום הזה.

כי אין כמוני בכל הארץ, והרוצה לעמוד על דבריהם בשל"ה פר' זו (נגד מלוא ומורה אור) ובספר העקידה, ובאלשיך ובשאר מפרשים.

ובזה יבואר הכתובים בעו"ה: דכאמת היה בתוך ישראל ג"כ רשעים והיה עובדי ע"ז כמו שהבאתי לעיל, והיה בהם כתות מקצתם כפרו במציאת ד' וקצתם כפרו בעיקר ה' הנ"ל וקצתם כפרו בעיקר הג' הנ"ל, נמצא כשהושלם אותו הסימן של 'דצ"ך' הוצרך להמית הכת של רשעים שכפרו במציאת ה' כמו המצרים. ואם היה מתים בפרהסיא, היה המצרים אומרים אף הם לוקים כמונו, ולכך שימש החושך עם מכות כינים כדי שימותו הכת. ובהשלם הסימן 'עד"ש' שהוא המופת של עיקר ה' הנ"ל הוצרך לשמש חושך עם שחין כדי שימותו אותו הכת שכפרו בזה העיקר. ובהשלם סי' 'באח"ב' שהוא מופת על עיקר הג' שימש החושך שימות אותו הכת שכפרו בזה העיקר. נמצא עלה בידינו מעם נכון למה שימש החושך שלשה פעמים.

ומפני זה המעם נתבטל ג"כ השיעבוד בראש השנה, דכבר ידוע דבחודש אלול שימש כינים עם החושך ומתו כמה רשעים מישראל שהיו כופרים בעיקר הא', ואם לא נתבטל השיעבוד תיכף אחר הכינים היו המצרים מבינים שמתו כמה אלפים יהודים, והש"י רצה שלא יבינו לכך מתו בחושך כנ"ל. ולכך נתבטל מהם השיעבוד תיכף אחר הכינים, כדי שלא ידעו המצרים במיתת הרשעים ויאמרו 'אף הם לוקים כמוני'. כן נ"ל נכון מאוד, ודו"ק היטב ויונעם.

הג"ה: וכן נראה להוכיח מן הפרי' לחושך שימש שלשה פעמים בשלש מכות הנ"ל, דהנה מושך כמיני צמורה חסר וא"ו כידוע, ומשך ר"ם: 'משך' 'שחין' כינים, וקל להבין.

פרשת בא

אמר המעמיק: אם כי הדרוש הנחמד הזה נדפס ג"כ בספרו הקדוש 'ארבעה טורי אבן', אמנם יען כי הספר הנ"ל אינו צנמצא וכאן הוא מקומו, לכן לא השמטנוהו מספר הזה.

א

7 במדרש רבה (שמ"ר טו, א) על הפסוק 'החודש הזה לכם. ראש חדשים ראשון הוא לכם' הקב"ה נקרא ראשון וציון נקרא ראשון ועשו נקרא ראשון,

ספר ממצג רוקח בשלם
מורה"ג אלעזר רוקח זצ"ל
נידון י"ג תייג יוסף ווארמאן

רתא
זונת
וקל
לא
אתה
ולכן
שבת
אזיל
ולכך
אמר
זראל
היה
ר' זו:
חזית,
הובא
זכותן
צריך
ליהמו
שלא
הובא
[אולי
עד"ש
נאמר
י בכל
ביאות
שהוא
השם,
יח על
הוא:
תדע

יבוא הקב"ה שנקרא ראשון ויבנה ביהמ"ק שנקרא ראשון, ויפרע מן עשו שנקרא ראשון, אימת' בחודש הראשון'. ולכאורה הוא תמי', מאי בעי המדרש בזה? ונראה לתרץ, וקודם נבאר בס"ד דברי רבינו הפור ז"ל בהלכות פסח בסימן תכט, וזה לשונו: מצאתי כתוב, מר"ח ניסן עד אחר אסרו חג אין מתענין ואין מספידין. והכי איתא במס' סופרים (פג, הל' ג-ג): 'מפני מה אין מתענין אותן בניסן מפני שבא' בניסן הוקם המשכן וי"ב נשיאים הקריבו קרבנם בי"ב יום, וכל אחד עשה כיומו יו"ט, ואין מתענין עד שיעבור ניסן. וכבר האריך רבינו בית יוסף להקשות בזה, חדא דהא במס' סופרים אוסר להתענות כל חודש ניסן, ולמה הכי תחלה בשם 'מצאתי כתוב' שעד אחר ר"ח אין מתענין וכו' משמע שאחר ראש חודש מותר להתענות גם מקשה על מס' סופרים, למה באמת אוסר להתענות כל חודש ניסן? יעוין בדבריו ובדברי אחרונים שהאריכו בזה יעו"ש, ואינהו בדידהו ואנן בדין ליישב בדרך דרוש.

ונקדים דבמס' סופרים גופא איתא בזה"ל, וכן הבי' העתיק דבריו אחר שכתב ז"ל אחד עשה כיומו יו"ט כתב כך: ז"ל לעתיד יבנה ביהמ"ק בניסן וכו'. ולכאורה קשה, לדברי הבי' שתירץ דהא דמסכת סופרים אוסר להתענות כל חודש ניסן הטעם משום שכבר יצא רוב החודש בקדושה, א"כ למה הכי תחלה הא דיוכן לעתיד יבנה ביהמ"ק בניסן? ולדרכינו יבואר במוב מעם.

נקדים דאיתא במס' סוכה (מג, ב) ובמס' ראש השנה (ל, ב) דא' מתקנות שתיקן רבי יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולה אסור. מ"ט, מהרה יבנה המקדש יאמרו אשתקד מי לא אכלנו מיד כשהאיר המזרח, עכשיו נמי נאכל וכו'. ומסיק הש"ס, דעיקר החשש 'שמא יבנה ביהמ"ק בחמיסר בניסן או בליל ששה עשר בניסן, ולא יהיה שהות להקריב העומר למחר קודם הצות, ולכך התקין שיהא כל היום אסור. וכתבו רש"י ותוס' (סג): אע"ג דאין בנין ביהמ"ק דוחה י"ט (שנעוט טו, ס) וגם אין בונין בלילה המקדש (סג) 5 ומתריצין, שאני מקדש דלעתיד שיבוא בנוי מן השמים ומשוכלל ולכך יכול להיות גם ביו"ט ובלילה יעו"ש בדבריהם. ולכאורה תמוה מאוד, דזה הוי חששא רחוקה מאוד מאוד דמהיכא תיתי שיבנה המקדש בחמיסר או בששה עשר?

ונלע"ד ליישב בהקדם, דאיתא בגמרא (מגילת ג, ס): 'שלישה מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות ביהמ"ק. וזה הוא הסדר שלהם, תחלה מלך ואח"כ הכרתת זרעו של עמלק ואח"כ בנין ביהמ"ק כדמסיק התם. ואיתא בזה"ל (פמס ומט, ב), דלעתיד יהיה מלחמת ה' בעמלק דהיינו שרו של אדום כידוע, בי"ד בניסן. וזהו רמז בפסוק 'כי יד' היינו י"ד בניסן על כס יה מלחמה לה' בעמלק. וכן מבואר בכל הספרים דביעור החמץ בי"ד בניסן, מרמו על ביטול היצה"ר והוא ס"ם ושר של עשו שיש לו ק"ל מחנות. וזהו נוטריקון 'עמלק' — עם ק"ל מחנות, ועתיד הקב"ה להעבירו מהעולם בי"ד בניסן מלחמה לה' בעמלק.

ובזה מבואר החשש י אפשר לבנות, ד יהי' בי"ד בניסן, וא"כ בחמיסר או ולכך אנו מבקשים ו **ואיתא** במסכת מועד מ"ל"ט, ט, סג): ז"ל ימים חג הסוכות, מוכ יבנה המקדש בניסן ונ יהיה החינוך דלעתיד?

ובזה מבואר המסכת הוקם המשכן וי יבנה המקדש בניסן, וע אלא יהיה הבנין אחד י זכרון למקדש שיבנה ב יהוד

וידוע דאיתא פלוגתא העולם וכו' וכו' ובניסן נגאלו ובניסן עת סופרים ס"ל כרבי יהוש' אין מתענין ואין מספי פסקינן כרבי אליעזר ד 'כמאן אמרינן האידנא גם הגאולה ובנין ביהמ דאו

ובזה מבואר המדרש ולדרכינו הוא מ לכם ראש חדשים לר מספידין בחודש ניסן כ לאמור שכל החודש י

ובזה מבואר החשש של רבי יוחנן בן זכאי, 'מהרה יבנה המקדש בניסן' וקודם י"ד אי אפשר לבנות, דהסדר תחלה להכרית עמלק ואח"כ בנין המקדש ומלחמת עמלק יהי' ב"ד בניסן, וא"כ אי אפשר להבנות קודם י"ד בניסן, ולכך קאמר 'שמא יבנה בחמיסר או ששה עשר', ולכך התקין שיהא יום הנגף כולו אסור.

ולכך אנו מבקשים כליל פסה: 'אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב' דמיד אחר הכרתת עמלק שהוא י"ד בניסן יוכל לבנות הבית.

ואיתא במסכת מועד קטן (מ, ט): 'אין מערבין שמחה בשמחה' דכתיב בשלמה (ע"י מ"ב ט, ס): 'ויעשו החג ז' ימים' שמתחלה עשה ז' ימים חנוכת הבית ואח"כ ז' ימים חג הסוכות, מוכח דאין מערבין שמחה בשמחה יעו"ש בגמרא. נמצא דלעתיד יבנה המקדש בניסן וקודם י"ד אי אפשר להיות, ע"כ יהיה הבנין אחר י"ד, ואימתי יהיה החינוך דלעתיד? אחר חג הפסח, דאין מערבין שמחה בשמחה, ויהיה החינוך ז' ימים כמו החינוך שהיתה בימי שלמה.

ובזה מבואר המסכת סופרים, למה אין מתענין אותן בניסן מפני שכאחד בניסן הוקם המשכן וי"ב נשיאים הקריבו קרבנם, וכל אחד עשה ביומו יו"ט, וכן לעתיד יבנה המקדש בניסן, וע"כ קודם י"ד אי אפשר להיות דעדיין לא נכרת זרעו של עמלק, אלא יהיה הבנין אחד י"ד, ואימתי יהיה החינוך ז' ימים אחר יו"ט, ואנן צריכין לעשות זכרון למקדש שיבנה במהרה בימינו, ולכך אין מתענין כל חודש ניסן דחינוך דלעתיד יהיה עד כלות חודש ניסן, ויהיה יום שכולו טוב.

וידיע דאיתא פלוגתא במסכת ראש השנה (י, ט) רבי אליעזר סובר בתשרי נברא העולם וכו' ובתשרי עתידין להגאל וכו', ורבי יהושע סובר בניסן נברא העולם ובניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל, כאשר האריכו שם ראיות מפסוקים. נמצא דמסכת סופרים ס"ל כרבי יהושע דגאולה שלעתיד ובנין ביהמ"ק יהיה הכל בניסן, ולכך כתב 'אין מתענין ואין מספידין כל חודש ניסן' כאשר כתבנו למעלה בטוב טעם. אבל אנן פסקינן כרבי אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם כדאיתא בש"ס ראש השנה (מ, ט): 'כמאן אמרינן האידנא בראש השנה: זה יום תחלת מעשיך' כרבי אליעזר, ולדידי' גם הגאולה ובנין ביהמ"ק דלעתיד יהיה הכל בתשרי. ולכך כתב בשם 'מצאתי כתוב דאחר ראש חודש מותר להתענות', ודוק היטב.

ובזה מבואר המדרש רבה שהתחלנו בו. דלכאורה הוא תמוה מאי בעי המדרש בזה ולדרכינו הוא מבואר דאיתא בספר של"ה (סוף פ"ג ט"ז) פ"י הפסוק 'החודש הזה לכם ראש חדשים' לרמוז כל החודש הזה הוא כמו ראש חדש שאין מתענין ואין מספידין בחודש ניסן כמו בר"ח. וכוזה מבואר הפסוק 'החודש הזה לכם ראש חדשים' לאמור שכל החודש אסור הספד ובתענית. אך שלא תקשי, התינה עד אסרו חג